

หนังสือส่งเสริมการอ่านระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

เสียงก้องจากโรงเรียนเชิงเขา

กระทรวงศึกษาธิการ

8.-

หนังสือส่งเสริมการอ่าน
เรื่อง
เสียงก้องจากโรงเรียนเชิงเขา

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
ของ
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่สิบเก้า ๑๒,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๓๖

ปกกระดาษราคาเล่มละ ๘.๐๐ บาท

(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้)

องค์การค้ำของคุรุสภาจัดพิมพ์จำหน่าย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๕๔๕ ถนนลาดพร้าว บางกะปิ กรุงเทพมหานคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการ ได้จัดทำหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง เสียงก้อง
จากโรงเรียนเชิงเขา ซึ่งม.ล.รศ.คณธ์ อิศรเสนา แปลเป็นภาษาไทยจากฉบับ
ภาษาอังกฤษ "Echoes from a Mountain School" ใช้ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้น
กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๑๗

ดร. ภาณุรักษ์

(นายจรรยา วงศ์สายัณห์)

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

หนังสือเรื่องเสียงก้องจากโรงเรียนเชิงเขา นี้ หม่อมหลวงรสคนธ์ อิศรเสนา ได้แปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ “Echoes from a Mountain School” ซึ่ง นางสาวเจนเนเวียฟ คอส์ฟีลด์ กับ นางสาวมิชิโกะ คิมูรา แปลจากต้นฉบับภาษาญี่ปุ่น อันนายไซกิโย มูซากุ ได้รวบรวมเรียงความของเด็กญี่ปุ่น ซึ่งเขียนแสดงความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ตลอดจนการแก้ไขอุปสรรคต่าง ๆ ให้ลุล่วงไป นับว่าความเรียงเหล่านี้มีประโยชน์เหมาะที่จะจัดพิมพ์เป็นหนังสือส่งเสริมการอ่านระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

กรมวิชาการ หวังว่าหนังสือส่งเสริมการอ่านเรื่อง เสียงก้องจากโรงเรียนเชิงเขา นี้ จะอำนวยประโยชน์ด้านความคิดและความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านตามสมควร

กรมวิชาการ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ ของผู้แปลเป็นภาษาไทย	ก
คำนำ ของผู้รวบรวม	ค
คำนำ ของผู้แปลเป็นภาษาอังกฤษ	จ
ฝน	ยูริโกะ ซาโตะ ๑
เราต้องทำงานเพื่อสันติภาพ	ซุนิจิ เอกุจิ ๓
วันของผม	โตชิโอะ อิชิอิ ๙
เมื่อเราโตขึ้น	ไซซุ โยโกะ ๑๒
ความเดือดร้อนเรื่องเงิน	ยาเอโนะ กาวาอิ ๑๖
ทำไมจึงต้องค้าตลาดมืด	โยชิโนริ กาวาอิ ๒๑
เราต้องมีเวลาที่จะคิดและศึกษาหาความรู้	โตซาบุโร ซาโตะ ๒๙
นึกถึงวันตายของแม่และความลำบากของเรา	โคอิจิ เอกุจิ ๓๘

คำนำของผู้แปลเป็นภาษาไทย

เมื่อราว พ.ศ. ๒๕๐๐ (ถ้าจำไม่ผิด) มิสคอลฟิลด์ผู้ริเริ่มตั้งโรงเรียนสอนคนตาบอดขึ้นในประเทศไทย ได้ปรารภกับ ว.ณ ประมวญมารค ว่า อยากจะให้มิไครแปลหนังสือเรื่อง “Echoes from a Mountain School” ซึ่งเธอเองกับมิสมิชิโกะ คิมูรา บุตรบุญธรรมของเธอแปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาอังกฤษ ว.ณ ประมวญมารค แนะนำให้ข้าพเจ้าอาสาแปลให้ มิสคอลฟิลด์ ข้าพเจ้าอ่านดูแล้วก็มีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง จึงได้แปลลงในหนังสือวารสาร “เพื่อนบ้าน” ยกผลประโยชน์ให้แก่โรงเรียนสอนคนตาบอดของมิสคอลฟิลด์ แต่เข้าใจว่าจะมีผู้ได้อ่านไม่มากนัก

นิสิตวิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวัน^๑ ซึ่งออกฝึกสอนในชั้นปีที่สี่ มักจะมาปรึกษาปรารภถึงเรื่องการสอน “เรียงความ” เสมอ ว่าสอนอย่างไร จึงจะได้ผลดีกว่านี้ สอนอย่างไรนักเรียนจึงจะสนใจ และไม่เบื่อหน่าย ข้าพเจ้าจึงนึกถึงเรื่อง “เสียงก้องจากโรงเรียนเซิงเขา” ขึ้นมาได้ และถึงแม้ว่าเป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะล้าสมัยไปแล้ว แต่ก็คิดว่า น่าจะเป็นแนวทางที่จะทำให้เกิดประโยชน์บ้างไม่มากนักน้อย ข้าพเจ้าจึงใคร่จะให้ครูสอนวิชาเรียงความได้อ่านผลงานของครูประชาบาลชาวญี่ปุ่นคนนี้ดูบ้าง

ครูไขกิโอ มูซากุ เริ่มงานรวบรวมเรียงความนี้เมื่อตอนเสร็จสงครามโลกครั้งที่สองลงใหม่ ๆ ขณะนั้นญี่ปุ่นแพ้สงครามอย่างยับเยิน ต้องสูญเสีย

^๑ ปัจจุบันเรียกว่า มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน

ดินแดนที่เคยครอบครองอยู่ เป็นต้นว่าแมนจูเรีย เกาเซ่ไต้หวัน เกาเซ่
แซคาลิน และดินแดนอันกว้างใหญ่ไพศาลบางส่วนของประเทศจีน
ชาวตะวันตกเป็นจำนวนมากคาดกันในตอนนั้นว่า ไม่ช้าญี่ปุ่นจะต้อง
ประสบปัญหาพลเมืองล้นประเทศ และอดอยากยากแค้นเพราะไร้ที่ทำ
มาหากินจึงวิตกกันว่า ญี่ปุ่นน่าจะคิดก่อสงครามขึ้นอีก

เวลาล่วงไป ๒๐ กว่าปี ญี่ปุ่นก็ได้ประสบปัญหาพลเมืองล้น
ประเทศดังที่คาดกัน ทั้ง ๆ ที่พลเมืองญี่ปุ่นก็เพิ่มขึ้น แต่ดินแดนมิได้เพิ่มขึ้น
พวกเราก็ได้รู้เห็นกันอยู่แล้วว่าปัจจุบันนี้ประเทศญี่ปุ่นมั่งคั่งเพียงไร ผู้คน
อยู่ดีกินดี สุขภาพดี ร่างกายสมบูรณ์ใหญ่โตแข็งแรงกว่าเมื่อก่อนมาก
เพียงไร การที่เขามิได้เป็นอย่างที่ชาวตะวันตก วิตก ห่วงใยนั้นก็เพราะว่า
เขารู้จักแก้ปัญหาของเขาเอง ครูประชาบาลคนหนึ่งก็มีส่วนช่วยประเทศชาติ
ของเขามิใช่น้อย เพราะเขาแนะนำให้นักเรียนของเขารู้จักคิดพิจารณา
หาเหตุผล และขบปัญหาเฉพาะหน้าของตน เมื่อเด็กเหล่านี้เติบโตขึ้น
เขาก็รู้จักแก้ปัญหาของเขาเองได้

รสนันท์ อิศรเสนา
วิทยาลัยวิชาการศึกษาปทุมวัน

คำนำของผู้รวบรวม

ในสมัยสงคราม รัฐบาลญี่ปุ่นประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษา
แผนใหม่บังคับทุกจังหวัด ทุกตำบลและหมู่บ้านในประเทศญี่ปุ่น ให้มี
โรงเรียนที่มีอุปกรณ์การสอนอย่างครบครัน เนื่องจากได้เพิ่มเวลาเรียน
สำหรับการศึกษาภาคบังคับขึ้นจากเดิมอีก ๓ ปี รวมเป็น ๖ ปี เมื่อก่อน
สงคราม การศึกษาภาคบังคับมีเพียงชั้นประถม ๓ ปีเท่านั้น ในหมู่บ้าน
เชิงเขาของเรามีโรงเรียนอยู่แห่งหนึ่ง ซึ่งจะเรียกว่าเป็นโรงเรียนที่แท้จริง
หาได้ไม่ เพราะมีแต่เพียงความปรารถนาของเด็ก ๆ ที่อยากจะเรียน กับ
ความปรารถนาของครูที่อยากจะสอนเท่านั้น

โรงเรียนนี้มีสภาพที่น่าสังเวช คือเป็นโรงไม้เก่า ๆ มุงด้วยฟาง
ตั้งอยู่ในที่โล่งแจ้ง รั้วและหิมะให้ไหลลอลงไปตามรอยทะเลาะปูโปร่ง
ไม่มีเครื่องมือเครื่องใช้ใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่มีแม้แต่แผนที่ ไม่มีอุปกรณ์การสอน
วิทยาศาสตร์ ไม่มีหนังสืออ่านประกอบสำหรับใช้อ้างอิง มีแต่ตำราเรียน
เฉพาะวิชาที่เรียน และไม่มีเครื่องมือประกอบการสอนอย่างหนึ่งอย่างใด
สำหรับครู นอกจากชอล์กและกระดานดำเก่าคร่ำคร่า แม้กระนั้นนักเรียน
ก็รักโรงเรียนของเขา และเสียสละอย่างเข้มแข็งอดทนในการที่จะมาโรงเรียน

ข้าพเจ้ามีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะให้เด็ก ๆ เหล่านี้รู้
สภาพต่าง ๆ ของสังคมในบ้านเมืองของเขา โดยเฉพาะในหมู่บ้านของเขาเอง
เพื่อจะได้เกิดความสนใจที่จะคิดปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น การที่ให้นักเรียน
อ่านตำราสังคมศึกษาอย่างเดียวนั้นรู้สึกจะไม่เพียงพอ ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงหา

วิธีให้เด็กเขียนเรียงความเกี่ยวกับปัญหาเฉพาะหน้าของเขา และความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับชีวิตโดยทั่ว ๆ ไป

ข้าพเจ้าพยายามจะส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนเขียนเรียงความขึ้น ให้เป็นเรื่องเฉพาะตัวของเขาจริง ๆ เพื่อศึกษาปัญหาสังคมในหมู่บ้านของเขาตามที่นักเรียนได้เห็นและประสบมาด้วยตนเอง ดังนั้นนักเรียนจึงตั้งใจศึกษาอย่างจริงจัง และเรียบเรียงบทความได้ดี คือถ่ายทอดชีวิตและสิ่งแวดล้อมของเขาออกมาได้อย่างชัดเจน ข้าพเจ้าจึงเลือกเรียงความที่ดีที่สุดของพวกเขามาตีพิมพ์ขึ้นเป็นเล่ม ด้วยมีความประสงค์จะให้ประชาชนที่อยู่ในเมืองใหญ่ ๆ ของประเทศญี่ปุ่นได้ทราบถึงสภาพความเป็นอยู่และการทำงานของพวกเราซึ่งอยู่ในชนบทที่ห่างไกล

ข้าพเจ้าต้องการให้นักเรียนเหล่านี้เติบโตขึ้นพร้อม ๆ กับการรู้จักรับผิดชอบ ให้เข้าใจแจ่มแจ้งถึงสิ่งซึ่งประเทศชาติของเขาจะต้องประสบในอนาคต และให้มีความรักสันติภาพอย่างแท้จริง ข้าพเจ้าต้องการให้เพื่อนร่วมชาติซึ่งยังไม่เข้าใจถึงสภาพของชาวชนบทได้ทราบถึงความลำบากที่พวกเรากำลังเผชิญอยู่ จึงต้องอาศัยปากคำของเยาวชนซึ่งกำลังตะเกียกตะกายใฝ่หาความรู้เพื่อจะชักนำตนให้เป็นคนมีประโยชน์ และจะเป็นผู้ก่อผู้ทำให้หมู่บ้านของเขานี้เจริญขึ้น

หมู่บ้านยามาโมโต

จังหวัดยามากาชา ประเทศญี่ปุ่น

ไซกิโย มุซากุ

คำนำของผู้แปลเป็นภาษาอังกฤษ

ครูหนุ่มของโรงเรียนเซิงเขานี้ มีความเห็นถูกต้อง ที่ว่า ชาวญี่ปุ่นตามเมืองใหญ่ ๆ ต้องการทราบเรื่องราวชีวิตของคนในชนบทที่ห่างไกล หนังสือรวมเรียงความของนักเรียนเล่มนี้เป็นหนังสือที่ขายดีที่สุดเล่มหนึ่ง เพราะเข้าถึงจิตใจของผู้อ่าน การเขียนอย่างง่าย ๆ ชื่อ ๆ ซึ่งเด็ก ๆ บรรยายถึงสภาพในท้องถิ่นของเขา แสดงให้เห็นสภาพที่แท้จริงได้ชัดเจนดียิ่งกว่าหลักฐานซึ่งผู้เชี่ยวชาญทางเศรษฐกิจและสังคมได้ค้นคว้าและรวบรวมไว้เสียอีก หนังสือเล่มเล็ก ๆ นี้เป็นหนังสือที่อ่านกันแพร่หลาย และมักถูกกล่าวขวัญถึงกันอยู่มาก จนกระทั่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการของประเทศญี่ปุ่นต้องเดินทางไปยังหมู่บ้านแห่งนี้ เพื่อแสดงความยินดียกย่องชมเชยนักเรียนและครูของโรงเรียนเล็ก ๆ แห่งนี้ ที่ได้สร้างความพยายามอย่างเข้มแข็งเพื่อจะเข้าใจถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตน

หนังสือเล่มนี้ได้มีผู้จัดทำเป็นภาพยนตร์ และเวลานี้ได้ฉายให้ประชาชนชมเป็นที่นิยมแพร่หลายมาก

เมื่อเราพบงานชิ้นนี้เข้าเป็นครั้งแรกนั้น เราตกใจกันว่า ถ้าได้เลือกแปลบางเรื่องบางตอนขึ้นเป็นภาษาอังกฤษ ก็น่าจะเป็นที่สนใจของท่านผู้อ่าน เพราะเป็นงานที่หลังไหลมาจากใจและความรู้สึกนึกคิดของเด็ก ๆ ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ และตะเกียกตะกายที่จะยกระดับฐานะความเป็นอยู่ และสิ่งแวดล้อมที่โหดร้ายของตนให้ดีขึ้นกว่าเดิม และเขาได้พยายามอย่างดีที่สุดที่จะศึกษาหาความรู้ ทั้ง ๆ ที่ตนเองอยู่ในสภาพที่แร้นแค้นน่าท้อถอย

อดทนระอาใจ เราแน่ใจว่า เรียงความสั้น ๆ เหล่านี้จะทำให้ท่านผู้อ่าน
ซึ่งอยู่ในประเทศอื่น ได้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชนบทของประเทศญี่ปุ่น
ซึ่งจะหาอ่านได้ยาก

ครูซึ่งมีความปรารถนาจะให้นักเรียนมีความรู้ในการงานเกี่ยวกับ
สังคมของตนจนทำให้เกิดผลเป็นหนังสือรวมเรียงความเล่มนี้นั้น มีอายุ
เพียง ๒๔ ปี ยังหนุ่มมากพอที่จะเข้าใจจิตใจของเด็กทั้งชายหญิงได้ดี เขามี
ส่วนร่วมกับคนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวซึ่งมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะได้เห็น
บ้านเมืองของตนมีสันติภาพ จึงพยายามทุกวิถีทางที่จะได้มีโอกาสแทรก
ความรู้สึกในเรื่องนี้ลงไปในจิตใจของเยาวชน ในจดหมายของคุณครูที่
อนุญาตให้เราแปลงานชิ้นนี้ เขาได้ขอร้องให้เราบรรยายให้ท่านผู้อ่าน
เข้าใจว่าจุดประสงค์ของโรงเรียนนี้ คือความพยายามที่จะอบรมจิตใจเด็ก
ชายหญิงให้เกลียดชังสงครามและรักสันติภาพ ซึ่งอาจจะมีผลทำให้ประเทศ
ญี่ปุ่นไม่คิดมุ่งหมายที่จะรุกรานประเทศอื่นทางด้านการทหารอีกต่อไป
อาจจะพูดได้ในที่นี้ว่า ถ้าหากว่าคนรุ่นเยาว์ของญี่ปุ่นหันไปนิยมลัทธิ
คอมมิวนิสต์ ก็ต้องเป็นเพราะว่า ถูกปลุกปั่นให้เชื่อว่า รัสเซียกับประเทศ
บริวารเป็นตัวแทนของสันติภาพ คนรุ่นเยาว์ของญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นนักศึกษา
กรรมกร หรือ ชาวนา ล้วนแต่เกลียดชังสงครามทั้งนั้น และไม่มีอะไรจะ
ปลุกปั่นความชิงชังได้รวดเร็วยิ่งไปกว่าความพยายามที่จะนำญี่ปุ่นไปสู่
วิถีแห่งการทหาร ไชกิโย มูซาคุ ครูหนุ่มของโรงเรียนเชิงเขามีความรู้สึก

เช่นนี้ จึงไม่ลดละความพยายามที่จะสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดของเขาเองลงในจิตใจของนักเรียน

เราได้แปลด้วยการเอาอย่างสำนวนที่ง่าย ชื่อก ๆ และตรงไปตรงมาของเด็ก ๆ ซึ่งเป็นผู้แต่ง เพิ่มเติมเพียงเล็กน้อยเพื่อจะช่วยให้ท่านผู้อ่านซึ่งอยู่นอกประเทศญี่ปุ่น ให้เข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณีของชนบทอันห่างไกลเมืองหลวงของประเทศญี่ปุ่น ไม่มีใครที่ได้อ่านการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของเด็ก ๆ ที่มีความใฝ่ดีใฝ่สูงและมีความลำบากยากแค้นพวกนี้แล้ว จะไม่สะดุดใจในเรื่องที่ว่า ประเทศญี่ปุ่นหมดหนทางที่จะแก้ปัญหาเรื่องพลเมืองล้นประเทศแล้ว และได้รับความลำบากยิ่งขึ้นเพราะสูญเสียตลาดการค้าและแหล่งผลิตวัตถุดิบ เพราะแพ้งสงครามครั้งที่แล้ว เป็นที่น่าสังเกตว่าครอบครัวของนักเรียนผู้เขียนเรียงความเหล่านี้ส่วนมากเป็นครอบครัวเล็ก ๆ มีสมาชิกในครอบครัวเพียงไม่กี่คน แม้กระนั้นก็ยังยากที่จะหารายได้มาให้พอกับรายจ่าย โปรดนึกถึงครอบครัวที่มีสมาชิก ๕ คน อาศัยอยู่ในที่ดินเพียง ๒ ใน ๓ ของเอเคอร์ (ราว ๖๖๗ ตารางวา) ความกดดันน่าจะเพิ่มพูนขึ้นทุกที ถ้าหากว่าไม่ได้รับความช่วยเหลือจากประชาชาติซึ่งมีโชคดีกว่าญี่ปุ่นและมีความยุติธรรม ญี่ปุ่นอาจจะหาทางแก้ไขตามวิธีที่เคยพยายามทำมาแล้ว คือทำสงคราม ทั้ง ๆ ที่ญี่ปุ่นเองก็มีความปรารถนาอย่างสุจริตใจที่จะรักษาสันติภาพ แต่เมื่อไม่สามารถจะแก้ไขสิ่งใดให้ดีขึ้นได้ ความยากจนข้นแค้นก็จะต้องระเบิดทลายทำนบ

ซึ่งขวางกั้นอยู่ ปัญหาเรื่องพลเมืองหนาแน่นอันเป็นรากฐานของความ
ลำบากยากแค้นทั้งหลายจะต้องหาทางออกของมันเอง

เราแน่ใจว่า เรื่องที่น่าสงสารของเด็กชายหญิงชาวญี่ปุ่นเหล่านี้
จะทำให้ท่านผู้อ่านสนใจ และเสียงก้องจากโรงเรียนเชิงเขานี้อาจจะได้รับ
เสียงสะท้อนกลับ ออกมาจากใจของท่านผู้มีความเข้าใจและเห็นใจบ้าง

โตเกียว วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๕๒

เจเนเวียฟ คอลฟิลด์
มิชิโกะ คิมูซา

ฝน

ยูธิโกะ ซาโตะ (หญิง)

อายุ ๑๕ ปี

เราเหนื่อยหอบ ขณะที่ปีนภูเขาชัน ๆ ขึ้นไปยังที่นาของเรา พี่ชาย
เดินนำหน้าหอบถึงใส่ปุ๋ยคอก และหอบเครื่องมือไถนาไว้ในวงแขน ฉันหิว
ถึงสองใบใส่หัวมันที่จะเอาไปปลูกเมื่อเราทำดินเรียบร้อยแล้ว น้องชาย
เดินรั้งท้ายสะพาน่อปุ๋ยวิทยาศาสตร์ไว้บนหลัง

พอไปถึงที่นา เราทิ้งสัมภาระลง แล้วยืนนิ่ง ๆ อยู่ครู่หนึ่ง ที่นา
แปลงนี้หญ้าขึ้นรกเต็มไปหมด พอน้องถอนหญ้าที่แข็งและเหนียวขึ้น ฉันก็
คราดเอาหญ้าออกทันที และพีกังมือไถ เราทำงานกันเงียบ ๆ

“ร้อนจริง” ฉันพูด ยึดตัวขึ้นตรง รู้สึกปวดหลังและเพลียเต็มที่ ฉัน
มองไปที่ภูเขา เห็นฝนตกลงมาเป็นสาย กำลังเคลื่อนที่มาทางเรา

“ดูฝนโน่นแน่ะ มาจากภูเขาโน่น” ฉันร้อง พี่กับน้องยึดตัวขึ้นดู
ฝนก็เคลื่อนที่เรื่อยมา

“เดี๋ยวก็หยุด” พี่ว่า พลาจจัดแจจสวมเสือกันฝนที่ทำด้วยฟาง น้องก็
ค่อย ๆ ดึงเสื้อคลุมของแก่ออกมาอย่างช้า ๆ ฉันจึงหยิบเสื้อของฉันขึ้นมาบัง

นัยน์ตามองไปทางภูเขา ฉันสวมเสื้อกันฝนแล้วดึงปีกหมวกฟางลงมาให้
ต่ำเราลงมือทำงานกันอีก ลมพัดแรง ฝนก็สาดมาปะทะใบหน้าของเรา

สงสัยจริง ๆ ว่าทำไมเราไม่เลิกงานเสียที เราทำงานกลางฝนอย่างนี้
ไม่ได้แน่ ๆ ฉันคิดอยู่ในใจ น้ำฝนเย็นเฉียบร่วเข้าไปในหมวก ไหลลงไป
ถึงคอ ทำให้ฉันหนาวจนสั่น เราทำงานกันต่อไปเรื่อย ๆ

“ฝนอะไรไม่รู้” น้องบ่น แหงนหน้าขึ้นมองดูท้องฟ้า พลังสะบัด
น้ำฝนที่ป่าของแก

ตอนนี้ น้ำฝนไหลเป็นทางจากปีกหมวกของฉันลงไปตามซอกคอ
นี่คงจะตกตลอดวัน แต่เราก็กงานกันต่อไป

ในที่สุดฟ้าก็หยุดขึ้นโดยไม่เงยหน้าว่า “ไม่มีประโยชน์ กลับบ้านดีกว่า”

เราต้องทำงานเพื่อสันติภาพ

ชุนิจิ เอกุจิ (ชาย)

อายุ ๑๕ ปี

เมื่อวันก่อนเราถกเถียงกันที่โรงเรียนว่า พระเจ้าจักรพรรดิของเราเป็นอาชญากรสงครามหรือไม่เป็น ผมเลยหวนคิดถึงพ่อขึ้นมาอีก

เมื่อพ่อจากเราไป ผมอายุเกือบ ๑๐ ขวบแล้ว ดังนั้นผมจึงจำพ่อได้ดี พ่อเป็นพ่อที่ใจดี และเป็นชาวนาที่ดี เรามีความสุขด้วยกันทุกคน พ่อเรียนจบจากโรงเรียนกสิกรรมที่ยามานูเอ แล้วก็ทำไร่ไถนามาเป็นเวลา ๑๒ ปี เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๓ โรงเรียนหลายแห่งขาดครู พ่อจึงถูกเกณฑ์ให้ไปสอนนักเรียนในโรงเรียนยุวชนประจำหมู่บ้าน พ่อไม่ชอบสอนหนังสือ แต่ก็ทำอะไรไม่ได้

เมื่อผมกลับมาถึงบ้าน หลังจากที่ได้ถกเถียงกันถึงเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิแล้วผมมาพบกระดาศเอกสารเกี่ยวกับโรงเรียนยุวชนปณอยู่ในบรรดาเศษกระดาศเก่า ๆ ของพ่อซึ่งผมกำลังจะรื้อทิ้ง

ผมรีดกระดาศยู่เหล่านั่นออกให้เรียบ ค้นหาลายมือและชื่อของพ่อ เมื่อผมพบอะไรที่เกี่ยวข้องกับพ่อ ใจผมเต้นเร็วและรู้สึกโกรธ ผมพูดกับกระดาศที่ไม่มีชีวิตนั้นราวกับว่ามันเป็นตัวของพ่อเอง “ทำไมพ่อจึงต้องไปสงครามซึ่งแสนจะไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย” คำพูดพลุ่งออกมาจากดวงใจของผม ดันริมฝีปากของผมให้พูดออกมาเองโดยไม่รู้สึกรู้ส

ผมนึกถึงวันหนึ่งในปี ค.ศ. ๑๙๔๔ เมื่อพ่อลาจากพวกเราไปสงคราม ชาวบ้านมาประชุมกันอยู่ที่ใต้ต้นสนใหญ่กลางหมู่บ้านที่ร็อกกาทุ ทุกคนยิ้มแย้มแจ่มใส และหลายคนมาแสดงความยินดีกับพ่อ ในการที่มีโชคดี สามารถจะไปรบเพื่อพระเจ้าจักรพรรดิ

“อย่าเป็นห่วงเลย เราจะช่วยดูแลครอบครัวของคุณให้” เขาพากันรับรองอย่างนี้ พ่อชอบใจเขา และบอกให้เราทำงานให้เต็มที่ เราต่างรับว่าเราจะทำ แล้วเราก็กำนับลาพ่อ เราเคยทำงานหนักกันมาเสมอ แต่ตั้งใจว่าจะทำให้หนักยิ่งขึ้น เพื่อพระเจ้าจักรพรรดิที่เรารัก

ทวดอยู่ที่บ้านเป็นคนเฝ้าบ้านและเลี้ยงน้องชายคนเล็กของผมซึ่งมีอายุเพียง ๓ ขวบ ส่วนปู่ ย่า และแม่ ออกไปทำงานในนาทุกวัน ผมอยากจะไปด้วย แต่น้องผู้หญิงกับตัวผมต้องไปโรงเรียน บางครั้งเราลาหยุดโรงเรียนมาช่วยทำนา เราทุกคนต่างทำหน้าที่อย่างดีที่สุด แต่ความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูครอบครัวตกอยู่กับแม่ทั้งหมด

เมื่อฝ่ายเรายอมแพ้สงครามแล้ว เรานึกถึงแต่การกลับของพ่ออย่างเดียว เราอยากจะทราบข่าวของพ่อเหลือเกิน วันอันยืดยาวน่าเบื่อหน่ายค่อย ๆ ผ่านไป ไม่มีข่าวอะไรเลย ในปี ค.ศ. ๑๙๔๕ นั้น ทวดตาย เลยไม่มีใครเฝ้าบ้าน คนที่ทำงานต้องผลัดกันมาอยู่เฝ้าบ้าน

ยังไม่มีข่าวคราวจากพ่อ ในฤดูใบไม้ร่วงปี ค.ศ. ๑๙๔๗ สงครามเลิกไปแล้วได้สองปี เราก็ได้รับโทรเลขบอกว่าพ่อตายเสียแล้ว พ่อตายไปเปล่า ๆ เราโกรธมาก แต่ก็ไม่ทราบว่าโกรธใคร จิตใจของเราเต็มไปด้วยความเกลียดชังเคียดแค้น แต่ก็ไม่ทราบที่เราเกลียดใคร เราทราบแต่เพียงว่าพ่อถูกพรากไปจากเราโดยไร้ประโยชน์

หลังจากนั้นอีกนานก็มีหมายมาถึงเราทางไปรษณีย์แจ้งว่า ถ้าไปที่วัดเซนโซในเมืองยามากาตาในวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๔๘ เวลา ๑๐.๐๐ นาฬิกา ก่อนเที่ยง เราจะได้รับอัฐิของพ่อ เหน้ันเอง แม่เอาหมายแผ่นนั้นไปวางไว้บนหิ้งพระ แล้วจุดเทียนขึ้น เราจึงทราบแน่ว่าพ่อจะไม่กลับมาอีกแล้ว ผมอยากจะร้องไห้ แต่จะร้องได้อย่างไร ก็ตัวผมเองนี้ไม่ใช่หรือ ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวอยู่ในเวลานี้

แม่ขอให้นายเตรุโยชิไปรับอัฐิของพ่อที่ยามากาตา ผมอยากจะไปเอง แต่ไม่อาจจะทิ้งบ้านไปได้ มีงานที่จะต้องทำอีกมาก และผมต้องไปโรงเรียนด้วย ดังนั้นลุงโตมิโอะและพี่โตรุกับตัวผมจึงไปคอยอยู่ที่ปากทางที่จะเข้าหมู่บ้าน เพื่อคอยรับนายเตรุโยชิกับอัฐิของพ่อ

เราจัดขบวนแห่ของเราเอง พี่โตรุเดินนำหน้า ผมเดินถัดลงมา

ประคองหีบอัฐิ ลุงโตมิโอะเดินตามผม ถือรูปถ่ายของพ่อ แล้วก็ถึงนายเตรุโยชิ ถือพวงหรีด เดินรั้งท้าย

หิมะตกเต็มพื้นดิน ผมกลัวว่าจะลื่นล้มลง จึงประคองหีบอัฐิด้วยความระมัดระวังอย่างที่สุด ทั้ง ๆ ที่อดสงสัยไม่ได้เลย ว่าทำไมหีบจึงแบนัก เป็นไปได้หรือที่เถาถ่านของคนเราจะเบาเพียงเท่านี้ ผมมาทราบความจริงในภายหลัง

ใต้ต้นสนกลางหมู่บ้าน ชาวบ้านพวกที่เคยมาอ้อมแอ้มแจ่มใสในวันที่มาส่งพ่อไปสงคราม กำลังรอคอยจะทำความเคารพเมื่อขบวนของเราเดินผ่าน อย่างไรก็ตามคราวนี้รู้สึกเหมือนกับว่า เขารู้สึกอึดอัดรำคาญใจ เขาไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรกับครอบครัวของทหารคนหนึ่งซึ่งตายไปเปล่า ๆ โดยไม่ได้ประโยชน์อะไรเลยแม้แต่หน่อย

เมื่อมาถึงบ้าน เราเปิดหีบที่ผมประคองมาด้วยความระมัดระวังอย่างที่สุด ไม่มีเถาถ่านอยู่ในนั้นเลย มีแต่แผ่นป้ายชื่อผู้ตาย เราวางป้ายนี้ไว้บนหิ้งพระ เท่านั้นเอง อากาศหนาวเกินไปที่จะทำพิธีศพ และยิ่งกว่านั้นเราไม่มีเงิน แต่เราก็ต้องการจะทำอะไรสักอย่างเป็นการไว้อาลัยและเป็นเกียรติแก่พ่อ เราจะทำอย่างไร เราจะจัดงานศพนั้นเมื่อไร เราพูดถึงเรื่องนี้นันแทบทุกวัน จนกระทั่งปู่ตายลง จึงเป็นอันว่าหมดปัญหา เราทำงานศพพร้อมกันสองคน ในฤดูใบไม้ผลิปีนั้น

วันหนึ่งมีผู้นำห่อของห่อเล็ก ๆ มาให้เรา เป็นถ้วยสุราใบน้อยมาจากพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นของพระราชทานให้เราเพราะพ่อตายในสงคราม

น้องชายของผมอายุ ๗ ขวบร้องไห้ “ใครจะอยากได้ด้วยเหล้าเก่าๆ”
เขาสะอึกสะอื้นอย่างโมโห “เขามาพ่อของเรา เราอยากได้พ่อกลับคืนมา”
แม้ท่าทีที่ว้าวุ่นใจ พยายามปลอบน้องให้สงบ ในใจเราทุกคนมีความ
รู้สึกอย่างเดียวกัน น้องชายกับน้องหญิงของผมจะไม่ได้รู้รสความผาสุกของ
การที่มีพ่อ ส่วนเราซึ่งรู้จักพ่อดี จะไม่มีวันได้เห็นพ่ออีก ตอนนั้นเราเข้าใจ
ดีทีเดียวว่า พ่อไม่อยากไปสงครามเลย เมื่อเราโตขึ้นเราจะต้องทำอะไร
สักอย่างหนึ่ง เพื่อระวังไม่ให้บ้านเมืองของเราเข้าสงครามอีก

โตชิโอ อิชิต (ชาย)

อายุ ๑๕ ปี

(ราว ๒ สัปดาห์ โตชิโอจึงจะไปโรงเรียนได้สักวันหนึ่ง)

ผมแทบจะไม่ได้มาโรงเรียนเลย เพราะต้องออกไปทำงานที่บนเขา
เกือบทุกวัน ผมเผาถ่านและชนไม้ ผมอยากมาโรงเรียนเหมือนเด็ก ๆ คน
อื่น ๆ แต่จะมาได้อย่างไร พ่อผมตาย แม่ก็กลับไปอยู่กับตาและยายแล้ว
ปู่ก็แก่มากจนทำงานไม่ไหว จึงมีผมอยู่คนเดียว

ผมต้องขึ้นไปบนภูเขาทุกวัน ไปผ่าไม้ซุงเพื่อเอาไปใส่ในเตาเผาถ่าน ผมต้องจัดเกลี่ยฟืนในเตาให้เรียบร้อยเสียก่อน ทีแรกผมปิดเตาช่องล่างไว้ และเปิดช่องบน แล้วจึงจุดไฟ พอไฟติดดีก็ปิดช่องบน เปิดช่องล่างทิ้งไว้ เพื่อให้ไฟค่อย ๆ คุไปช้า ๆ จนท่อนไม้กลายเป็นถ่าน ผมปล่อยให้มันไหม้ ลามไปจนทั่ว ส่วนตัวผมเองนั้นก็ขึ้นเขาไปใหม่เพื่อเก็บไม้ท่อนโต ๆ มาเผา ผมต้องลากไม้ลงจากภูเขาไปที่เตา เอามาทอนให้เป็นท่อน ๆ เสียก่อน แล้วจึงเผา เมื่อขึ้นเขาไปได้สัก ๖ เทียว ลากไม้ใหญ่ ๆ ลงมาได้ ๖ ท่อน แล้ว ก็ถึงเวลาอาหารกลางวัน พอถึงตอนนี้ก็หิวพอดู ข้าวปั้นกับผักดอง จึงมีรสชาติอร่อยมาก ผมพักสักครู่ ดูเตาเผา แล้วก็ขึ้นเขาไปอีก ผมลากไม้ อยู่จนกระทั่ง ๕ โมงเย็น หลังจากนั้นก็ตรวจดูเตาอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงเก็บ ถ่านใส่กระสอบ สะพายขึ้นหลัง แล้วเดินทางกลับบ้าน

ถ่านนั้นหนักมาก ผมเดินมาได้เพียงครึ่งทางก็เหงื่อท่วมตัว แม้ว่า จะเป็นวันที่หนาวที่สุดก็ตาม

ผมมาถึงบ้านประมาณหกโมงครึ่งถ้าเป็นฤดูหนาว และถ้าเป็น ฤดูร้อนก็ถึงบ้านท่มหนึ่ง เมื่อรับประทานอาหารมื้อเย็นแล้ว ก็ยังมีฟางข้าว อีกมากมายที่ผมจะต้องทุบให้นุ่ม เตรียมไว้ให้ปูพื้นเป็นเชือก ผมทำงานหนักที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อจะได้มีเงินไว้ให้พ่อใช้จ่ายได้สัก ๒ หรือ ๓ วัน ถ้าได้เงินพอแล้ว ปู่ก็จะพูดว่า “พรงี้ไปโรงเรียนเสียทีก็ได้แล้วนี่” ผมดีใจ เหลือเกินเมื่อได้ยินคำนี้ รู้สึกลำบากอึดอัดเหมือนกันที่จะต้องเรียนตามให้ ท้นเพื่อนนักเรียนคนอื่น ๆ แต่ถ้าผมได้นั่งในห้องเรียน ฟังครูสอน ผมก็ มักจะได้รู้อะไรบางอย่างที่สนุก ๆ แล้วเก็บเอาไปคิดต่อเมื่อตอนที่ลากไม้ ลงจากภูเขา บางครั้งผมก็หาเงินได้จนพอไปโรงเรียนได้ถึงสองวันติดกัน

แต่ถึงแม้ว่าไปได้ทีละวันเดียวก็ยังดีกว่าไม่ได้ไปเลย ขากลับจากโรงเรียน
ผมยังได้แวะซื้อเกลือและน้ำตาลมาบ้างเล็กน้อย และเก็บเศษฟืนตามข้าง ๆ
ทางกลับบ้านด้วย

เมื่อเราโตขึ้น

ไชย โยโกโตะ (ชาย)

อายุ ๑๕ ปี

เมื่อเช้านี้ ขณะที่เรากำลังรับประทานอาหารเช้ากันอยู่ แม่ของมิฮารุ มาหา คูมิท่าทางกระสับกระส่ายเดือดร้อน เขาถามเราว่า เราจะให้ยืม เครื่องสีข้าวไปสีข้าวของเขาสักหน่อยจะได้หรือไม่ เขาบอกว่า เมื่อแรกก็ คิดว่าจะมีข้าวสารพอสำหรับมือเย็น แต่แล้วก็รู้ว่ามีไม่พอ พอตีห้าเดิน ออกมาแล้วมานั่งลงที่หน้าเตาไฟ รู้สึกว่ายาาก็ไม่สบายใจเหมือนกัน ขณะที่ พูดว่า “ฉันก็อยากจะช่วยหรอก แต่ว่าข้าวที่ยังไม่ได้นวดยังคงอยู่เต็มถัง ไปหมด เราเองก็ยังใช้เครื่องจักรนี้ไม่ได้ จนกว่าจะเอาข้าวออกมานวดจนเสร็จเสียก่อน เราพยายามจะนวดกันวันนี้ แต่เกรงว่ากว่าจะเสร็จก็คงดึก”

ผมไม่ทราบว่าผู้ใหญ่เขาตกลงกันอย่างไรต่อไป เพราะผมต้องมาโรงเรียนเสียในขณะที่เขากำลังพูดกัน แต่ขณะที่เดินมาโรงเรียน ผมนึกถึงแต่เรื่องแม่ของมิฮารุมาตลอดทาง และรู้สึกว่ถ้าเรามีเครื่องใช้ดี ๆ ในการทำนาไว้ให้ครบถ้วน เอาไว้เป็นของกลางสำหรับหมู่บ้านเรานี้ก็จะดีไม่น้อย ชาวบ้านจะได้ใช้ได้ตลอดเวลาเมื่อจำเป็นโดยไม่ต้องรบกวน จี๋อนบ้านน่าเสียดายที่หมู่บ้านของเราไม่สามารถจะมีเครื่องมือเครื่องใช้ดี ๆ ผมคิดว่าเมื่อเราโตขึ้น เราควรจะจัดตั้งสถานี่เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านของเราขึ้น จัดให้มีเครื่องใช้ในการทำนาที่ทันสมัยที่สุด เราจะต้องมีเครื่องนวดข้าว เครื่องสีข้าว และเครื่องไถแบ่ง รวมทั้งสิ่งอื่น ๆ ที่จะทำให้ชาวนาทำงานได้ผลดี ของเหล่านี้ควรจะเป็นของใช้สำหรับส่วนรวม ดูเป็นการไม่ยุติธรรมเลยที่คนสองสามครอบครัวมีเครื่องมือดี ๆ เพราะบังเอิญมีเงินทองร่ำรวยกว่าคนอื่น แล้วคนอื่น ๆ ต้องไปอ้อนวอนขอยืมใช้ เพราะไม่สามารถหาซื้อมาใช้ได้เอง เครื่องมือควรจะเป็นของใช้ส่วนรวมที่ทุกคนจะหยิบใช้ได้ ถ้าหากว่าเรามีสหกรณ์เป็นศูนย์กลางสำหรับหมู่บ้าน แม่ของมิฮารุก็จะทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้โดยไม่ต้องไปรบกวนคนอื่นและไม่ต้องก่อเงินกระดากอายยิ่งกว่านั้น เครื่องจักรของเราที่มีอยู่เวลานี้ก็เก่าแก่ใช้การไม่ได้ดีนัก เพราะเราซื้อมาตั้งสิบปีแล้ว แต่เรายังทนใช้มันอยู่ เพราะถ้าจะซื้อใหม่มาใช้เองเฉพาะในครอบครัวของเรา ก็ดูออกจะโง่เต็มที แต่ถ้าหากว่าเรามีสถานี่กลางเราก็อาจจะมีเครื่องจักรที่ทันสมัยที่สุด ที่ใช้เครื่องยนต์สามแรงม้ามาไว้ใช้โดยเสียค่าโง่หุ้ยน้อยที่สุด

ยิ่งกว่านั้น เราจะประหยัดเวลาได้มาก เพราะเครื่องยนต์จะเดินเครื่องจักรในการนวดข้าว สีข้าวและไถแบ่งได้ในเวลาเดียวกัน เครื่องยนต์นี้

จะทำงานให้คนทั้งหมู่บ้าน แต่ถ้าครอบครัวใดที่ร่ำรวยไปซื้อเครื่องจักรมาใช้เองตามลำพัง ก็ไม่มีทางที่จะทำให้หมู่บ้านของเราเจริญขึ้นได้ เครื่องจักรก็จะมานอนนิ่งอยู่เฉย ๆ เสียเป็นส่วนใหญ่ เพราะไม่มีครอบครัวใดจะใช้เครื่องจักรทำอะไรหลาย ๆ อย่างให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ ได้เครื่องจักรสำหรับตัดฟางเครื่องหนึ่ง ภายในเวลาเพียง ๓๐ นาที จะตัดฟางได้มากพอที่จะเลี้ยงม้าหรือวัวตัวหนึ่งได้ตลอดทั้งเดือน ถ้าเครื่องจักรนี้เป็นสมบัติของคนครอบครัวเดียว มันก็จะทำงานเพียงเดือนละครั้งชั่วคราว แต่ถ้าหากว่าเป็นของคนทั้งหมู่บ้าน เครื่องจักรนี้ก็จะต้องทำงานตลอดเวลา เครื่องจักรชนิดอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน ถ้าทำงานให้คนสัก ๓๐ หรือ ๔๐ ครอบครัว ก็จะเพิ่มความสะดวกให้แก่ชาวนา และส่งเสริมให้เขาเกิดกำลังใจจนอยากที่จะทำงานให้หนักขึ้นและดีขึ้นกว่าเดิม

ชาวนาสามคนที่ตำบลโมโตยาซึกิเสนอแผนการว่า ให้ชาวบ้านร่วมมือกันสร้างโรงสีข้าวประจำตำบลขึ้น แต่ไม่มีใครเห็นด้วย เพราะมีความเห็นว่าแพงเกินไป ชายสามคนนั้นจึงสร้างโรงสีเล็ก ๆ ขึ้นเองจนได้ แล้วรับจ้างสีข้าวให้ชาวบ้าน โดยคิดราคาถูกกว่าโรงสีธรรมดา นี่เป็นบทเรียนที่ดีของชาวนา บัดนี้ตำบลนั้นก็มีศาลาประชาคมขึ้น ที่ข้างใต้ห้องประชุมของศาลานั้นมีเครื่องยนต์สามแรงม้า สร้างพลังให้แก่เครื่องจักรของสหกรณ์ประจำตำบลนั้น วิธีนี้อำนวยความสะดวกมากที่สุด ชาวบ้านจึงเริ่มฟื้นตัวเจริญขึ้น หมู่บ้านข้างเคียงก็เริ่มใช้เครื่องจักรบ้างแล้ว และเริ่มจะร่ำรวยขึ้น

หมู่บ้านของเราแห่งเดียวที่ยังล้าหลังเขาอยู่ ทั้งนี้ก็เพราะความไม่ปรองดองกันระหว่างครอบครัวของผมกับของซาโตรุ แต่ละฝ่ายต้องการจะเป็นผู้นำในหมู่บ้าน ดังนั้นจึงไม่มีใครทำอะไรกันขึ้นเลย เป็นที่น่าเสียดาย

ที่ไม่เพียงแต่ตระกูลที่มีอันจะกินสองตระกูลจะเสียประโยชน์ แต่ยังเป็นผลร้ายแก่หมู่บ้านทั้งหมู่บ้านด้วย ในขณะที่เราบาดหมางไม่ลงรอยกัน คนอื่น ๆ ก็ต้องมางอนง้อขอให้เราช่วย แล้วก็ไม่มีใครทำอะไรกัน หมู่บ้านก็ไม่เจริญรุ่งเรืองขึ้นเลย ผมเชื่อว่า พวกเราสองตระกูลน่าจะหันหน้าเข้าหากัน ได้ร่วมจิตร่วมใจกันคิดทำประโยชน์ให้แก่หมู่บ้าน วิธีที่ทำกันอยู่ในปัจจุบันนี้เป็นเรื่องที่โง่เขลามาก เมื่อเราโตเป็นหนุ่ม เราจะไม่ทำอย่างนี้ เราจะคิดถึงผลประโยชน์ของหมู่บ้านของเราให้มากกว่านี้สักหน่อย

ความเดือดร้อนเรื่องเงิน

ยาเอโนะ กาวาอิ (หญิง)

อายุ ๑๕ ปี

เรียงความของฉันมีแต่เรื่องเงิน เพราะฉันไม่ได้นึกถึงเรื่องอื่นเลยมาเป็นเวลานานแล้ว ฉันเกือบจะไม่อยากกลับบ้าน เพราะแทบทุกครั้งที่กลับบ้าน ฉันจะต้องขอเงินแม่สำหรับมาใช้จ่ายที่โรงเรียน ฉันคิดว่าฉันได้จ่ายเงินค่าไปเที่ยวเดินทางไกลกับโรงเรียนเสร็จเรียบร้อยแล้ว แต่มาพบว่า ยังขาดอีก ๓ เยน^๑ (ไม่ถึง ๑ เซนต์อเมริกัน) เป็นค่ารถ ในวันเดียวกันนั้นเอง ฉันยังต้องขอเงินแม่อีก ๑๐ เยน กับ ๑๐ เซน (ประมาณ ๓ เซนต์ครึ่ง) เป็นค่านั่งสั้วธรรมชาติวิทยา

^๑ หนึ่งเหรียญดอลลาร์อเมริกัน มีค่าประมาณ ๓๖๐ เยน (เมื่อเสร็จสงครามใหม่ๆ หนึ่งเยน มีค่าเท่ากับเงินไทย ๖ สตางค์ ราคาเมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๑๘ หนึ่งเยน มีค่าเท่ากับ .๐๗๓ บาท)

“ไม่เป็นไร” แม้ว่า ขณะที่หยิบเงินให้ฉัน ๑๓ เยน ๕๐ เซน “แม่จะให้ค่าหนังสือเรียน แต่ว่าหนูใช้เงินมากเหลือเกินนะ สำหรับเรื่องเบ็ดเตล็ด จุกจิกที่โรงเรียนนะ อย่าลืมเอามาทอนแม่ ๓๐ เซนนะ (ประมาณ ๑ ใน ๑๐ ของเซนต์อเมริกัน) แม่ไม่มีเงินปลีก” ฉันโล่งใจ แต่แล้วก็ใจหาย เมื่อน้องผู้หญิงของฉันขอเงินแม่ ๑๔ เยน (๕ เซนต์ อเมริกัน) และแม่ก็เริ่มดุ “พี่สาวพี่ชายของแกขอเงินไปเป็นค่าหนังสือ แล้วยังของอื่น ๆ อีกจิปาถะที่เดี๋ยวตลอดทั้งเช้าวันนี้ ฉันไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรแล้ว” ฉันรีบออกมาเสียทันที ไม่อยากฟังต่อไป

เมื่อฉันมาถึงโรงเรียน พบสมุหบัญชี ก็เดินยิ้มแต่เข้าไปส่งเงินให้เขา เขานับเงินอย่างถี่ถ้วนแล้วพูดว่า “เธอยังติดเงินค่าหนังสือสังคมวิทยาที่เธอซื้อเอาไปตั้งแต่ฤดูใบไม้ผลิคราวที่แล้วอยู่อีกนะ” เป็นไปได้หรือนี่ เงินอีกแล้วหรือ ฉันใจหายวาบแล้วก็เลยไม่ได้สนใจกับบทเรียนที่ครูสอนอีกเลย ในวันนั้น นี่แม่จะว่าอย่างไร

พอโรงเรียนเลิก โชชูคอยพบฉันอยู่ “พรุ่งนี้เอาเงินมา ๒๐ เยนนะ เป็นเงินออมสินที่เราจะต้องฝากธนาคารออมสินของนักเรียน” เขาพูดอย่างร่าเริง ๑๔ เยน ๒๐ เซน ค่าหนังสือ แล้วยังจะต้องฝากออมสินอีก ๒๐ เยน รวมเป็น ๓๔ เยน ๒๐ เซน ฉันจะทำอย่างไรดี ฉันจะไปขอแม่ได้อย่างไร เงินตั้ง ๓๔ เยน ๒๐ เซน

ฉันอยากจะอยู่เล่นเสียที่โรงเรียน แต่ก็ทำไม่ได้ ฉันกลุ้มใจมาก “จะไปขอแม่ตอนไหนดี จะบอกแม่ว่าอย่างไร” ฉันคิดถึงเรื่องนี้มาตลอดทาง

และร้อนใจจนกระทั่งแทบจะเซ็ดดูเรียนไม่ได้ในตอนเย็นวันนั้น ฉันพยายามคิดหาวิธีที่จะขอเงินแม่ แต่ไม่สามารถจะออกปากบอกแม่ได้จริง ๆ แม่เคยใจดีเสมอเรื่องให้เงินฉันไปโรงเรียน แต่เรามีพี่น้องหลายคนด้วยกัน จึงเป็นการยากที่แม่จะหาเงินมาให้เราใช้ในสิ่งที่จำเป็นได้เพียงพอ ฉันพูดไม่ได้จนกระทั่งถึงเวลาที่เตรียมตัวพร้อมที่จะมาโรงเรียนในวันรุ่งขึ้น จึงได้พูดเกือบเป็นกระซิบว่า

“แม่จ๋า เงินค่าหนังสือสังคมวิทยากับเงินออมสิน.....”

แม่ไม่เข้าใจว่าฉันพูดว่าอะไร จึงหันมา

“ว่าอะไรนะ”

“หนูต้องเสียค่าหนังสือที่ซื้อไว้ตั้งแต่เทอมก่อน และต้องฝากออมสินด้วยจ๊ะ” ฉันพูดโดยไม่ยอมมองดูหน้าแม่

“อะไร เงินอีกหรือ แกน่าจะอายใจตัวเองบ้าง เมื่อฉันอายุเท่าแก ฉันทำงานเป็นคนรับใช้เขา หาเงินได้ส่งไปบ้านหมด แต่ว่า.....นี่ก็ไม่ใช่ว่าความผิดอะไรของแกหรอก แต่ฉันอยากจะให้ทางโรงเรียนเขาเห็นใจบ้าง ทุกครั้งที่เด็กเอ่ยปากพูด เป็นไม่มีเรื่องอื่น นอกจาก เงิน เงิน เงิน เงิน สำหรับสมาคมผู้ปกครองกับครู เงินค่ากระดาดดินสอ เงินค่าหนังสือ เงินฝากออมสิน เราไม่ได้ร่ำรวยมาจากไหน บอกครูเถอะว่า วันนี้เราไม่มีเงิน’ และร่ำกับร่ำพังกับตัวเอง แม่พูดว่า “แม่เอาเงินทั้งหมดที่เราถืออยู่ให้พ่อไปหมดแล้ว และคิดว่าจะยืมเพื่อนบ้านเขาก็กังไม่ได้” รู้สึกว่าแม่มองดูฉันอย่างสงสาร “หนังสือชื่ออะไรนะ ที่จะต้องเอาเงินไปใช้ชื่อนี้ละ

“การป้องกันชีวิตและทรัพย์สินสมบัติจะ” ฉันตอบ

“การป้องกันชีวิตและทรัพย์สินสมบัติ” แม่พูดและยิ้ม “เท่าไร”

“๑๔ เยน ๒๐ เซนจะ” (ราว ๔ เซนต์อเมริกัน) ฉันบอก

“แม่ไม่รู้หรือว่า เรื่องราวในหนังสือนั้นเป็นอย่างไร” แม่ว่า “ฟัง ๆ ดูก็น่าสนใจดี บอกครูเถอะว่า ถ้าประสงค์จะป้องกันชีวิตและทรัพย์สินสมบัติจริง ๆ ละก็ ครูควรจะเริ่มต้นด้วยการไม่เรียกเก็บเงินให้มากนัก” แม่พูดแล้วหัวเราะ

แม่พูดถูก ฉันคิดในใจขณะที่เดินมาโรงเรียน เราต้องใช้เงินมากเสียจริง ๆ ฉันสงสัยว่า คนที่เขาจนยิ่งกว่าเราเขาทำอย่างไรกัน เรามีหน้าที่ที่จะต้องไปโรงเรียนตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา เราไม่น่าจะต้องเสียเงินค่าหนังสือเรียนและสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คูโกอิชิเถอะ เขาไม่มีพ่อ ไม่มีแม่ และโตชิโอนันต้องขึ้นไปทำงานบนภูเขาเกือบทุกวัน สองคนนี้แทบจะมาโรงเรียนไม่ได้เลยด้วยซ้ำไป ฉันสงสัยว่า เขาจะหาหนังสือเรียนและสิ่งอื่น ๆ ได้อย่างไร สงสัยว่า ถ้าหากว่านักเรียนในชั้นเราสักครึ่งห้องยากจนมากจนไม่สามารถจะซื้อหนังสือเรียนได้จริง ๆ และไม่สามารถจะมาโรงเรียนได้ ครูของเราจะทำอย่างไร

เมื่อฉันมาถึงโรงเรียน ฉันเปิดคูสมุดบัญชีส่วนตัวของฉัน ตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน เท่าที่แลเห็นก็ไม่มีรายการใดที่ไม่จำเป็นสักรายการเดียว ฉันไม่ได้สุ่ยสุ่ยพุ่มเพื่อยเลย แม้เมื่อตอนที่ไปเที่ยวทัศนากับโรงเรียน ฉันก็ไม่ได้ซื้ออะไรที่ไม่จำเป็นจริง ๆ แม้กระนั้น

ฉันก็ยังนึกเกลียดการที่จะต้องขอเงินแม่อยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ฉันจะต้องพยายามหางานทำ อย่างโตชาบูโร และโยชิโนริเขาบ้าง เขาเป็นผู้ขาย แต่ว่า เด็กผู้หญิงก็ทำงานหาเงินได้เหมือนกัน ถ้าอยากจะทำ

ทำไมจึงต้องค้าตลาดมืด

โยชิโนริ กาวาอิ (ชาย)

อายุ ๑๕ ปี

บ่ายวันหนึ่ง หลังจากเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว แม่ช่วยตะกร้าผูกหลัง ออกไปเก็บข้าวตกที่โนนา แม่สั่งให้ผมเตรียมน้ำอาบและอุ่นแกงจืดไว้ สำหรับเป็นอาหารมือเย็น ผมไปตักน้ำที่บ่อ โพงมาได้ ๖ ถัง เอามาเทใส่ ถังใหญ่ที่ที่อาบน้ำ แต่เห็นว่ายังวันอยู่ จึงยังไม่ติดไฟต้มน้ำนั้น ผมออกไปเก็บลูกเกาลัดเสียก่อน

เก็บเกล็ดลูกใหญ่ ๆ ได้ไม่ทันถึง ๖ ลูก ผมบังเอิญมองไปทางบ้าน ก็เห็นบุรุษไปรษณีย์กำลังเดินออกมาจากบ้านเรา เขานำอะไรมาหนอ ไม่เคยมีใครเขียนจดหมายมาถึงเราเลย ผมวิ่งเข้าไปในบ้านด้วยความตื่นเต้น พบไปรษณียบัตรเสียอยู่ที่ชอกประตู ผมจึงหยิบเอาเข้าไปในเรือนและรีบอ่านด้วยความร้อนใจ ด้านหน้าสลักชื่อพ่อ ด้านหลังมีอักษรตัวโต ๆ เขียนว่า “ละเมียดกฎหมายว่าด้วยการควบคุมเครื่องบริโภค” ข้างใต้มีข้อความว่า “ต้องมาให้การเวลา ๑๐.๓๐ น. นำบัตรนี้และบัตรประชาชนมาด้วย” ถัดลงไปมีตราประจำสถานีตำรวจตำบลยามากาตา

เมื่อสองสามวันก่อนนี้เอง พ่อถูกเรียกตัวไปสอบสวนที่ยามานูเอ เพราะขายถั่วแดงและข้าวไปประมาณ ๑๒ ปอนด์ แต่บัดนี้ยังถูกเรียกตัวไปสอบสวนที่ยามากาตาอีกด้วยข้อหาอย่างเดียวกัน พ่อขายสิ่งเหล่านี้ไปเกือบจะครบปีหนึ่งแล้ว เพราะผิดเคืองเงินทองจริง ๆ มีชาวบ้านหลายคน รวมทั้งพ่อด้วย ขายถั่วและข้าวให้ชาวบ้านที่ยามานูเอไป แล้วต้องถูกสอบสวนกินเวลาช้านาน น่าเบื่อเหลือเกิน

ฤดูหนาวคราวที่แล้ว ขณะที่พ่อโกยฟางเข้าไปเก็บไว้ในยุ้ง ตำรวจคนหนึ่งมาหาและถามพ่อว่า ได้ขายถั่วแดงและข้าวสารให้ชาวบ้านที่ยามานูเอไปจริงหรือไม่ พ่อรับว่าขายไปจริง แล้วยังถามตำรวจด้วยว่า “มีใครบ้างไหม นับตั้งแต่ตำรวจขึ้นไปจนถึงพระเจ้าจักรพรรดิ ที่จะอยู่ได้โดยไม่ต้องซื้อขายในตลาดมืด” ตำรวจบอกว่า “คุณพูดถูก” แล้วก็กลับไป

ได้ความในภายหลังต่อมาว่า นักค้าตลาดมืดคนหนึ่ง ชื่อ เคนโก ถูกจับ แล้วชาวนาที่ขายอาหารให้เขาก็ต้องติดหลังแพ้วพันไปกับเขาด้วย ยกเว้นเสียแต่คนที่เคนโกจำชื่อไม่ได้เท่านั้น

ผมกำลังคิดถึงเรื่องนี้และจ้องดูไปรษณียบัตรแผ่นนั้นนิ่งอยู่ พ่อก็มาถึง สะพายตะกร้าใส่อะไรมาเต็ม ผมค่อย ๆ วางไปรษณียบัตรแผ่นนั้นลง แล้วชะเง้อไปดูของในตะกร้า ลูกอาทิโบอัสนั่นเอง พ่อหามาให้เราเป็นอาหารพิเศษ ผมรีบจุดไฟต้มน้ำสำหรับอาบ พลังลอบฆ่าเลื่องดูพ่อ พ่อมองดูไปรษณียบัตรแล้วพิมพ์ว่า “เอ๊ะ! มาจากใคร” แล้วก็หยิบขึ้นอ่าน “คิดว่าจะหมดเรื่องไปแล้ว” พ่อพูด และยิ้มเผื่อน ๆ “แต่ก็มาอีกจนได้ อยากรู้ว่าใครบ้างที่ได้รับเหมือน ๆ กันนี้”

ผมบอกพ่อว่า เห็นบุรุษไปรษณีย์ไปที่บ้านของโตโซด้วย “พ่อจะไปสืบดูสักหน่อย” พ่อพูด แล้วหันหลังออกเดินไปยังบ้านข้างเคียง

ผมมองดูลูกอาทิโบอัสที่ล้วนแต่ลูกใหญ่ลูกจ๋ากำลังรับประทาน ผมหยิบขึ้นมาชิมผลหนึ่ง แต่ไปรษณียบัตรแผ่นนั้นทำให้ผมหมดความเอร็ดอร่อยดูมันช่างไม่มีรสชาติอะไรเสียเลย

ขณะนั้นพี่ชายเดินเข้ามาแล้วถามว่า ผมกำลังรับประทานอะไรอยู่ เขาหยิบไปรษณียบัตรขึ้นดู “ใครเขียนมาถึงเรา”

“อ่านดูสิ” ผมพูด พลังมองดูไฟได้ถึงน้ำ

พิมพ์ผ่าน ๆ ดูบัตรแผ่นนั้น แล้วถามว่า “พ่อไปไหน”

“ไปบ้านโตโซ” ผมตอบ

“น่ารำคาญเหลือเกิน” พี่พูด พลังยกไหล่

แล้วเราก็เห็นพ่อกับแม่เดินมาตามถนนตัดใหม่ ตรงมาบ้าน พ่อเอาข้าวสะพานหลังมาด้วยฟ่อนหนึ่ง พอมาถึงประตูก็ปลดฟ่อนข้าวนั้นวางลง ยืนรอรออยู่ที่ประตูครู่หนึ่งแล้วพูดว่า “ฉันคิดว่าจะไปถามโอคาเนเขาดูสักหน่อยเห็นจะดี”

“ไปสิ” แม่ว่า แล้วพ่อก็เดินไปตามถนน ตรงไปทางบ้านของโอคาเน

“โตโซว่าอย่างไรบ้าง” ผมถาม

“เขาไม่อยู่” แม่บอก “โอโมอิก็ไม่ทราบเรื่องอะไรเลย นี่เขาเขียนมาว่าอะไร” แม่พูด พลังหยิบเอาไปรษณียบัตรขึ้นดู

เมื่อพ่อกลับมา เราพากันมองดูหน้าพ่อ แล้วถามว่า โอคาเนได้รับบัตรหมายอะไรบ้างหรือเปล่า

“ได้รับ” พ่อบอก “ยายโอคาเนหน้าตาซีดเซียวกลัวไปต่าง ๆ แกบอกกับพ่อว่า จะต้องไปตามหมาย ในวันที่ ๑๐”

มืดลงทุกที พี่ชายกำลังอาบน้ำอยู่

รู้สึกว่าคุณคนมีแต่ความวิตกกังวล

“เราคงจะต้องถูกปรับ” แม่พูด “เจ้าคนค้าตลาดมิดินนั้นร้ายกาจเหลือทน ไปบอกตำรวจเขาได้ ว่าเราขายถั่วให้มันไป ๓๗ กิโล ที่จริงเราขายมันไป ๒๒ กิโล เท่านั้น”

“เราเลี้ยงข้าวเขาอย่างดีเสียด้วยสิ” พี่ชายพูดมาจากที่อาบน้ำ

“ใคร ๆ ที่ขายถั่วจะต้องมีผิดไปด้วยที่เดียวหรือนี่” ผมถามอย่างไม่แน่ใจ

“เราไม่ควรจะขายไปเลย นะแม่นะ” พี่ชายพูด “โยชิโนริพูดถูกแล้ว เราขายเราเลยต้องมีผิดไปด้วย แต่ถ้าหากว่าเราไม่ขาย เราก็ไม่มีอะไรจะซื้อ

เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม และเสียดภาษี ผมอยากจะอยู่ได้โดยไม่ต้องติดต่อกับเกี่ยวข้องกับเจ้าพวกตลาดมืดนี้เหลือเกิน แต่เราจะทำอย่างไรได้ ราคาที่รัฐบาลกำหนดให้ขายนั้นต่ำเหลือเกิน จนเราจะเลี้ยงชีวิตอยู่ไม่ได้ ถ้าขายของในราคานั้น”

“มันลำบากจริง ๆ เสียด้วย” พ่อพูดสนับสนุน

แล้วแม่ก็ช่วยตะกร้าลูกออกไปใส่เอาไปเทลงใส่กระดัง เราจับประทันกันแต่ไม่มีใครพูดจา ความอรร้อยสูญหายไปหมด

“พ่อเอาลูกมาที่นี่มา หวังจะให้กินกันให้อร่อย” พ่อพูด “แต่ใครจะรู้สึกเอร็ดอร่อยในเมื่อจะต้องคิดถึงแต่เรื่องยุ่ง ๆ นี้”

พ่อเอนตัวลงนอนข้างเตาไฟ อย่างไม่มีความรื่นเริงเหลืออยู่เลย

เมื่อรับประทานอาหารมื้อเย็นเสร็จแล้ว เรามานั่งรวม ๆ กันอยู่รอบเตาไฟ และพูดกันถึงเรื่องนี้อีก

“ฉันไม่ว่าอะไรหรอก เรื่องที่เขาหาความว่าเราขายของมากกว่าจำนวนจริงนะ ถ้าหากว่าเขาจะไม่ปรับเราเพิ่มขึ้น นี่กลัวแต่ว่าเขาจะปรับเราเพิ่มขึ้นตามจำนวนที่กล่าวหานะซี” แม่ว่า

“แน่นอน เราต้องเสียค่าปรับเพิ่มขึ้นด้วยแน่นอน” พ่อตอบเนือย ๆ เหมือนกับว่าเบื่อหน่ายเต็มทน

“แต่ทุกคนก็ขายตลาดมืดด้วยกันทั้งนั้น” แม่ยืนยัน คราวนี้ไม่มีใครโต้ตอบ

แล้ววันสำคัญที่พ่อจะต้องไปสถานีตำรวจก็มาถึง วันนั้นผมอยู่ที่โรงเรียนจนเย็นมาก เพราะต้องทำงานพิเศษเกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษา

ขณะที่เดินกลับบ้านนั้นมืดมากแล้ว ผมนึกเป็นห่วงว่าตำรวจจะทำอย่างไรกับพ่อบ้าง

เมื่อมาถึงบ้าน ผมพบโอโมอิภรรยาของโตโซ มานั่งคอยอยู่ที่หน้าเตาไฟ เพราะอยากจะทราบว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับพ่อบ้าง เขาคอยอยู่จนเรารับประทานอาหารเสร็จ จึงได้ถามพ่อว่า เขาปฏิบัติกับพ่ออย่างไร

“กับพวกผู้ชายก็ออกจะแรงอยู่น้อย” พ่อบอก “แต่กับพวกผู้หญิงเขาก็สุภาพพอใช้”

“ฉันไม่ว่าอะไรหรอกเรื่องสุภาพหรือไม่สุภาพ” โอโมอิว่า “แต่ฉันก็ไม่อยากไปคนเดียวเลย เรื่องนี้เป็นเรื่องโง่บ้าทั้งเรื่อง เราไม่มีเงิน เราก็ต้องขายของที่เรารู้กระเบียดกระเสียรเก็บไว้ไม่กินให้หมดเท่านั้นแหละ เป็นผิดเป็นร้ายอะไรกัน คิดดูเถอะ เราต้องมีเรื่องยุ่งกับตำรวจเพราะเราขายอาหารของเรา ฉันไม่อยากจะทำงานต่อไปแล้ว”

พ่อกับแม่เห็นพ้องด้วย โอโมอิที่นำส่งสารพูดรวดเร็วถึงเรื่องความลำบากของตนเอง จนพ่อไม่มีโอกาสที่จะพูดแทรกได้เลยแม้แต่คำเดียวว่าเขาทำอย่างไรกับพ่อบ้างที่สถานีตำรวจ โอโมอิคุยอยู่จนตึก พ่อโมโหใหญ่ “เขาขอเรียไรอีก จะเอาไปบำรุงองค์การเทศบาลในยามากาตา” พ่อเล่าให้ฟัง “แต่ฉันไม่ให้ ธุระอะไรจะไปให้”

ทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่า ถึงเวลาแล้วที่ชาวนาจะต้องร่วมมือกัน ไม่ยอมให้ข้าราชการกินข้าวที่มีค่าของเราไปเปล่า ๆ ข้าราชการเหล่านี้เป็นพวกที่มาอยู่กับชาวนาอยู่เรื่อย ๆ เราจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างไรถ้าเขาไม่ยอมให้เราขายพืชผลที่เราทำมาหาได้ตามชอบใจของเรา เราจะเอา

อะไรมาเสียภาษี เสียค่าไฟฟ้า และเราจะส่งเด็กไปเรียนหนังสือได้อย่างไร
โรงเรียนก็เรียกเก็บแต่เงินอยู่เรื่อย ๆ

ผมนั่งฟังพวกผู้ใหญ่เขาพูดกัน แล้วเกิดความสงสัยว่า ทำไมพวก
ผู้ใหญ่จึงไม่ร่วมมือกันร้องทุกข์อย่างเปิดเผยให้รัฐบาลทราบความจริง
แทนที่จะมานั่งล้อมรอบเตาไฟ แล้วบ่นว่ากันไปต่าง ๆ นานา ถ้าชาวนา
จะต้องหาเงินให้ได้แต่ต้องทำผิดกฎหมาย ก็จะไม่มีการก้าวหน้า ไม่มีใคร
เจริญรุ่งเรืองขึ้นได้เลย เราควรจะต้องทำอะไรกันสักอย่างหนึ่ง เพื่อแก้ไข
สถานการณ์ และออกกฎหมายที่เข้าที่กว่านี้

เราต้องมีเวลาที่จะคิดและศึกษาหาความรู้

โตชาบุญไธ ขาโตะ (ชาย)

อายุ ๑๕ ปี

ผมเอาฟางมาพันเชือกสำหรับจะมุงหลังคาบ้านตั้งแต่เช้า ผมทำงาน
ซะมกัซมั้น เพราะอยากจะทำให้เสร็จเร็ว ๆ จะได้มีเวลาไปอ่านหนังสือได้
บ้างนิด ๆ หน่อย ๆ ขณะที่ผมพันเชือกเส้นสุดท้าย ผมถอนใจใหญ่อย่าง
โล่งอกแล้วพูดกับตัวเองว่า “เออละ ทีนี้ก็ไปอ่านหนังสือได้แล้ว” แต่พอเปิด
หนังสือ ก็มีเสียงพูดขึ้นทางเบื้องหลังว่า “เชือกเท่านี้เอง คิดว่าพอแล้วหรือ”

ผมจะอ่านหนังสือต่อไปได้อย่างไร ผมปิดหนังสือ แล้วเดินไปที่
ยุงข้าวเพื่อขนฟางมาพันทำเชือกอีก ฟางที่ทุบไว้แล้วก็ไม่มี ดังนั้นจึงไม่มี
หนทางอื่น นอกจากต้องทุบฟางอีก เตรียมเอาไว้สำหรับพันเชือก ผมทุบ
ฟางทั้งแรงทั้งเร็วอย่างที่สุดเท่าที่จะทำได้ จึงกินเวลาไม่นานนัก แต่พอ
จะลงมือพันเชือก เสียงนกหวีดบอกเวลาเที่ยงก็ดังขึ้น ผมรู้ว่าหมดโอกาส
ที่จะได้อ่านหนังสือเสียแล้ว ดังนั้นจึงตัดสินใจทำงานอย่างตั้งอกตั้งใจ
พอถึงเวลาที่เขาเรียกผมไปรับประทานอาหาร ผมก็พันเชือกเสร็จไป
สองในสามของฟางที่ทุบเอาไว้

หลังอาหารกลางวัน ผมนั่งอยู่ข้างเตาไฟคุยกับชายคนที่มาลุงหลังคาบ้าน หรือจะพูดให้ถูกก็คือว่า พังเขาเล่าถึงเรื่องสมาคมชาวนา เขาเล่าว่า ขณะที่เขาอยู่ที่ยามากาตา ทำงานให้สมาคมนั้น เขาเข้าไปในสำนักงานกลางของพวกคอมมิวนิสต์ พวกนั้นถามเขาว่า ทำไมจึงไม่เข้าเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์เสีย เพราะเห็นมาขอความเห็นจากพวกเขาอยู่บ่อย ๆ ชายผู้นั้นบอกว่า เขาก็อยากเข้าเป็นพรรคเป็นพวกด้วย แต่เกรงชาวบ้านจะติฉินนินทา หลังจากที่ถูกถึงเรื่องอื่น ๆ แล้ว ชายผู้นั้นก็พูดซ้ำ ๆ ว่า “อันที่จริง พรรคคอมมิวนิสต์นี่ก็เป็นพรรคการเมืองพรรคเดียวในญี่ปุ่นที่พอจะเชื่อถือได้ จริงไหม”

ผมไม่อาจจะเห็นพ้องกับเขา เพราะอย่างไรก็ตาม ผมไม่เชื่อว่าพวกคอมมิวนิสต์จะดีจริงอย่างที่เขายกมาให้พวกเราเชื่อ ถ้าหากคอมมิวนิสต์ดีแน่จริง ๆ ทำไมชายผู้นี้จึงไม่เข้าเป็นพวกเสียทันที ทำไมจึงต้องเกรงคำครหานินทา ผมยังเป็นเด็กอยู่ ไม่ควรจะถามปัญหาเกี่ยวกับการเมือง ดังนั้นจึงได้แต่นั่งฟัง แต่ก็อดไม่ได้ที่จะไม่นึกสงสัยและรังเกียจการกระทำของพวกคอมมิวนิสต์ในหมู่บ้านของเรา ผมยังจำได้ว่า คอมมิวนิสต์บางคนขอให้ นายโยโคโตะ โอนกรรมสิทธิ์ที่ดินว่างเปล่าของนายโยโคโตะนั้นให้เป็นของพวกตน เมื่อนายโยโคโตะไม่ยอม เขาก็ยื่นคำร้องไปยังเกษตรจังหวัด แล้วได้รับอนุญาตให้ยึดครองที่ดินว่างเปล่าที่อยู่ใกล้เคียงด้วย การณ์ปรากฏว่าพวกคอมมิวนิสต์เองก็ไม่ได้ต้องการที่ดินเหล่านี้ทั้งหมด แต่ว่ายื่นคำร้องขึ้นไปขอเอาไว้มาก ๆ เพื่อจะแก้งนายโยโคโตะเท่านั้นเอง เขาชอบดำเนินการวิธีนี้เสมอ ผมไม่ชอบวิธีแก้งคน โดยเอาอำนาจเข้ามาข่มเหงก้าว่ำในทรัพย์สินสมบัติของคนอื่นแบบนี้ ทั้ง ๆ ที่พวกคอมมิวนิสต์ก็พูดอยู่เองว่าจะทำงานเพื่อประชาชน ผมสงสัยว่า คนลุงหลังคาคนนี้จะเห็นแก่ตัวอย่าง

คนอื่น ๆ ด้วยหรือเปล่า ผมจะทราบได้อย่างไร มีอย่างเดียวกันก็คือว่า จะต้องศึกษาไปก่อนให้มากที่สุดที่จะมากได้เกี่ยวกับโลกของเราเพื่อจะได้ไม่โง่เขลาเบาปัญญาเหมือนชายผู้นี้

ผมตั้งใจว่า บ่ายวันนี้จะไม่ออกไปนา จะใช้เวลาอ่านหนังสือ เมื่อมีความตั้งใจแน่วแน่เช่นนี้แล้ว ผมก็เข้าไปในเรือน นอนตะแคงลงตรงซอกระเบียงแล้วแกล้งทำเป็นหลับ

ห้านาทีต่อมาก็ได้ยินเสียงพ่อพูดว่า

“เจ้าหนู! อยู่ไหนล่ะ มาเถอะ เราจะไปอามาริด้วยกัน” ผมได้ยินเสียงพ่อม้วนเสื้อที่ตากใบยาสูบขึ้นใส่ป่า และบอกให้แม่เที่ยวตามหาผม ผมรู้แน่ว่าไม่มีเวลาจะได้อ่านหนังสือแน่แล้ว เสียหายเหลือเกินที่จะต้องทิ้งหนังสือไป แต่ก็ทำอะไรได้

พ่อเป็นคนทำงานหนัก เป็นชาวนาที่มีความสามารถมาก ในบรรดาเพื่อนร่วมชั้นของผมทั้ง ๕๓ คน ครอบครัวของเรามีฐานะความเป็นอยู่ค่อนข้างดีกว่าคนอื่น ๆ และความเจริญจนมีอันจะกินของเรานี้ก็เกิดขึ้นเพราะความสามารถของพ่อ เมื่อพ่อแต่งงานกับแม่ ซึ่งเป็นลูกคนเดียวของตายาย พ่อต้องโอนไปใช้นามสกุลของแม่ เพราะยอมเป็นบุตรบุญธรรมของตาและยาย ในเวลานั้นฐานะเศรษฐกิจในครอบครัวของแม่ค่อนข้างจะแย่ พ่อเคยเล่าเสมอว่า รู้สึกประหลาดใจมากที่มาพบว่า ครอบครัวของแม่ยากจนมากและพ่อก็ต้องทำงานหนัก เพื่อให้ที่นาเกิดผลมากขึ้นกว่าเดิมขึ้นสักเพียงเล็กน้อยก็ยังดี

เมื่อผมยังเล็กอยู่ ผู้แทนของโรงงานปั่นฝ้ายที่วากายามา ที่เคยมาเที่ยวหาจ้างกรรมกรไปทำงาน ได้มาที่หมู่บ้านของเรา มาเที่ยวหาเด็กผู้หญิง พี่สาวของผมซึ่งเกลียดชีวิตยากลำบากของชาวนา เกิดตัดสินใจจะไปกับเขา พ่อกับแม่ทัดทานด้วยความน้อยอกน้อยใจสักเท่าไร พี่ก็ไม่ยอมฟังเสียง ดันรนดิงดันตามชายผู้นั้นไปจนได้ สาเหตุอีกข้อหนึ่งที่ยอยากจะออกจากบ้านก็คือว่า ยอยากจะหนีไปให้พ้นทวดห่าง ๆ ของเรา ซึ่งอยากจะขอเอาพี่ไปเลี้ยง พี่ที่น่าสงสารมีแต่ความหวังอันสูงส่งแจ่มใส ขณะที่ออกจากหมู่บ้านของเราไป แต่ไม่ทันถึง ๖ เดือน ก็มีจดหมายมาว่าป่วย และอีกไม่นานก็กลับมา ตอนนั้นกำลังเป็นเวลาที่เรามีธุระการทำงานยุ่งมากอย่างที่สุด แม้ว่าพี่จะเจ็บป่วยทรุดโทรมมามากด้วยโรคฉี่หนูโรค แต่พี่ก็ต้องช่วยทำงาน เพราะหนอนใหม่เพิ่งจะฟื้นตัวขึ้นจากการล้มระยะที่สี่ และเริ่มกินใบหม่อนเป็นการใหญ่เป็นครั้งสุดท้าย ไม่มีใครจะอยู่เฉย ๆ ได้เลย เพราะหนอนใหม่กำลังจะเริ่มทำใบห่อหุ้มตัวมันในไม่ช้านี้แล้ว พี่จึงต้องเลี้ยงไหม และช่วยทำความสะอาดกระดัง อากการก็ทรุดลง ๆ และเมื่อเราส่งตัวไปไว้โรงพยาบาล ยาและทวดห่าง ๆ คนนั้นก็ต้องผลักดันกับเราไปพยาบาลดูแล ในฤดูใบไม้ร่วงปีนั้นเองพี่ก็ตาย อายุเพียง ๑๙ ปี ก่อนจะตาย ผมไปเยี่ยมเขาที่โรงพยาบาล ผมเองอายุเพียง ๔ ขวบ แต่ยังจำได้ดี ใบหน้าของพี่บูดเบี้ยวเพราะความเจ็บปวดทรมาน น่าสงสารพี่คนเดียวที่ไปจากหมู่บ้านของเราแล้วก็มาตาย แม่บอกว่า เพราะไม่แข็งแรงอย่างคนอื่น ๆ เขา ผมจำอะไร ๆ ได้มากเกี่ยวกับตัวพี่ แม้ว่าตัวเองยังเล็กอยู่มากเมื่อพี่ตาย ทั้งนี้เพราะพ่อกับแม่พูดถึงพี่เสมอ เมื่อไรที่เราพยายามจะหลีกเลี่ยงการทำงาน พ่อหรือแม่ก็จะต้องบอกเราว่า เมื่อพี่ยังเล็ก ๆ พี่ต้องทำงานทั้ง ๆ ที่สะพาน้องเอาไว้บนหลัง

เรามีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นมากแล้ว เพราะพ่อทำงานทั้งกลางวัน กลางคืน ยิ่งกว่านั้น มาตรฐานการครองชีพของคนทั้งหมู่บ้านก็สูงขึ้น กว่าเมื่อสมัยที่คนอายุ ๓๐-๔๐ ในเวลานี้ยังเป็นเด็กเล็ก ๆ อยู่ แต่ก็ควรจะปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่านี้อีก ดังนั้นผมจึงต้องศึกษาหาความรู้ให้มากที่สุด ที่จะมากได้ แต่จะศึกษาได้อย่างไร ในเมื่อผมต้องทำงานหนักจนกระทั่ง ไม่มีเวลาที่จะอ่านหนังสือรวดเดียวให้จบเล่มได้ ถ้าเรายังเป็นเช่นนี้กัน อยู่เรื่อย ๆ ไปรัฐบาลก็จะต้องอยู่ในกำมือของคนที่เขาใช้เวลาและมีเงินที่จะศึกษาเล่าเรียน คนพวกนี้เขาไม่ค่อยจะทราบกันดอกว่า เราอยู่กินอย่างไร เราต้องมีส่วนในวงงานของรัฐบาลเอง มิฉะนั้นเราจะปรับปรุงสังคมและ ต่อสู้กับสิ่งที่ เป็นพิษเป็นภัยต่อเราได้อย่างไร ถ้าคนที่มีอำนาจไม่ทราบ เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพวกเราที่อยู่ตามภูเขา ผมก็เกรงว่า เขาก็จะนึกถึง แต่คนที่ร่ำรวย หรืออย่างมากที่สุดคนที่ทำงานตามโรงงาน ถ้าเป็นจริงเช่นนี้ เราจะปรับปรุงฐานะและการครองชีพของเราได้อย่างไร

เมื่อผมพลิกดูหนังสือสำหรับเด็ก และหนังสือพิมพ์รายปักษ์รายเดือน ผมพยายามจะค้นหาบทความที่น่าสนใจสำหรับพวกเราที่เป็นเด็กชาวเขา ใคร ๆ คงคิดว่าไม่มีชาวเขาอยู่ในประเทศญี่ปุ่นอีกแล้ว เพราะดูเหมือนว่า การศึกษา การกีฬา และอื่น ๆ นั้น เขาจัดไว้สำหรับเด็กชาวเมืองใหญ่ ๆ เท่านั้นแล้วจะมีใครมาชักนำพวกเรา และสั่งสอนเรา พวกเด็กชาวเขา ชาวเขานี้บ้าง เราต้องทำงานตั้งแต่เช้าจนกลางคืนโดยไม่มีใครเข้าใจว่า นอกจากงานแล้ว เรายังจะต้องมีสิ่งอื่น ๆ อีกถ้าเราต้องการจะทำให้ ตัวเราและคนอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัวเราดีขึ้น เราไม่ได้เกียจคร้าน เราไม่กลัว งานหนัก แต่เราต้องการให้งานของเราบังเกิดผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย เรา

ต้องการให้ลูกหลานของเราร่ำรวยและมีการศึกษาดีกว่าที่เราได้รับอยู่ในปัจจุบันนี้

คุณครูบอกเราว่า การทำงานกับการศึกษาหาความรู้มันเหมือนกัน ผมอยากทราบว่าคุณครูท่านหมายความว่าอย่างไร ผมเข้าใจว่า เราจะต้องมีความรู้เสียก่อนจึงจะรู้จักคุณค่าของการทำงาน งานที่ใช้กำลังกาย อาจเกิดประโยชน์บางประการ แต่เราต้องรู้จักฝึกหัดสมองของเราด้วย เพื่อจะได้ช่วยให้งานที่เราใช้กำลังทำนั้นเกิดผลเพิ่มขึ้นอีก ถ้าเรารู้วิธีเผาถ่านที่ถูกต้องจริง ๆ เราก็จะสามารถทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของเราดีขึ้นได้ เพราะเราจะไม่เพียงแต่ได้ถ่านไว้ขายมากขึ้นเท่านั้น แต่เรายังจะได้ถ่านที่มีคุณภาพสูงขึ้นอีกด้วย เพราะเหตุไรตั้งแต่สงครามมาจนกระทั่งบัดนี้ พ่อและคนอื่น ๆ จึงต้องขายถ่านในตลาดมืด เหตุผลก็ง่าย ๆ คือว่าขายได้ราคาดี ถ่านกว่าขายตามราคาที่รัฐบาลกำหนดให้ เราก็ไม่สามารถจะยังชีพอยู่ได้ เมื่อวันก่อนคุณครูให้เราคำนวณว่า ในการเผาถ่านนั้น เราเสียค่าไสหุ้ยเท่าไร ถ่านคุณภาพสูงกระสอบหนึ่งใช้ทุน ๑๘๐ เยน แต่รัฐบาลบังคับให้เราขายกระสอบละ ๑๕๐ เยน แล้วเราจะทำอย่างไรได้นอกจากขายตลาดมืด เพราะขายได้กระสอบละ ๒๐๐ เยน แม้กระนั้น ก็ได้เงิน ๒๐ เยน เท่านั้นเองเป็นค่าแรง และเรายังไม่สามารถจะขายของในตลาดมืดได้หมดทุกอย่าง เพราะเรามีหน้าที่ที่จะต้องขายของจำนวนหนึ่งให้แก่รัฐบาลเพื่อแลกกับสิ่งของบางอย่างที่รัฐบาลจะขายปันส่วนให้ ดังนั้นผลกำไรที่เราจะได้เพียงเล็กน้อยนี้ก็ต้องลดลงอีก

ชีวิตในโรงเรียนของเราก็ไม่เป็นที่พอใจ เราอยากจะเรียนหนังสือ แต่เราต้องหยุดเรียนบ่อย ๆ เพื่อไปช่วยทำงานในทุ่งนา ถ้าไม่มีเงินพอจะซื้อ

หนังสือเรียน เด็กผู้ชายก็ต้องไปลากไม้ลงมาจากภูเขามาเผาถ่านขาย จนกระทั่งได้เงินพอไปซื้อหนังสือเรียนเสียก่อน ผมยังสงสัยว่า การที่เพิ่มการศึกษาภาคบังคับขึ้นอีก ๓ ปีนั้น เกิดประโยชน์แก่เด็กจริงหรือไม่ มากน้อยเพียงไร ในระยะ ๓ ปีนี้ พ่อแม่ของพวกเขาแทบไม่พอใจอยู่เรื่อย ๆ และใช้ให้เราทำงาน แทนที่จะส่งเราไปโรงเรียน พวกเราที่ได้ไปโรงเรียน ก็มักต้องรีบไปและรีบกลับมามันตอนหยุดพักกลางวัน เพื่อช่วยทำงาน เล็ก ๆ น้อย ๆ ผมไม่ทราบว่าจะอะไรเป็นข้อบกพร่องผิดพลาด รู้แต่ว่า ต้องมีอะไรสักอย่างเป็นแน่ ผมจะต้องศึกษาดูให้รู้แจ้ง

ขณะที่ผมกำลังคิดถึงเรื่องนี้อยู่ ผมนึกขึ้นได้ว่า พ่อกำลังรอผมอยู่ที่โนนา พ่อชอบว่าผมว่าเป็นคนช่างฝัน แต่ถ้าเราไม่ฝันเสียก่อน ทำอย่างไร เราจึงจะทำอะไรให้สำเร็จได้เล่า พ่อผมสวมเสื้อกันฝนทำด้วยฟาง ก็มองไปเห็นโนโบรุเดินขึ้นเขามา ท่าทางของเขานั้นเหมือนกับว่าไม่มีความวิตกกังวลอะไรเลยในโลกนี้ ขณะที่เดินใกล้เข้ามา ผมได้ยินเขาผิวปาก ผมทราบว่าเขาเป็นคนที่มีความลำบากยากแค้นอย่างเหลือแสน แต่ดูเขาไม่วิตกทุกข์ร้อนอะไรเลย ผมไม่ชอบเลยที่เขามองชีวิตอย่างไม่คิดจะรับผิดชอบอะไรเสียเลยแบบนี้ ผมผูกเสื้อกันฝนของผมให้กระชับตัว และตั้งท่าจะไปอยู่แล้วก็พอดียายเดินออกมาจากห้องของยาย

“นำสงสาร แกล่ยอดไปยามาตายากับน้อง ๆ ผู้หญิง” ยายพูด “อย่าทำหน้าเคร่งเครียดอย่างนั้นซี เมื่อไหร่ถึงคราวของแก ยายจะให้เงินไป ถ้าหากพ่อเขาไม่ขัดข้อง ยายนะเกรงอยู่แต่เขาจะเคืองยายเสียร่ำไป

เพราะเขาเป็นแต่เพียงลูกเลี้ยงของยาย แต่ได้ทำบุญคุณไว้แก่ครอบครัวของเรามากมายนัก”

ยายที่นำสงสาร ผมรู้สึกเห็นใจยาย นำเวทนาเหลือเกินที่ผู้หญิงจะต้องยอมเป็นเบี้ยล่างให้ผู้ชายเสมอไป ยายไม่เคยปริปากบ่น แต่ยายคงจะไม่สนุกนักหรอกที่ไม่สามารถจะทำอะไรอย่างอิสระเสรีได้ อยากจะทำอะไรก็ต้องคอยเป็นทุกข์ว่าใครเขาจะคิดอย่างไร ตลอดชีวิตของตา ตาได้ท่องเที่ยวไปทั่วประเทศญี่ปุ่น เพื่อความสนุกสนาน แต่ยายไม่เคยออกจากบ้านเลยแม้แต่ครั้งเดียว ผมจำได้ว่ายายเคยบอกว่าอยากจะได้เห็นทะเลสักครั้งก่อนตาย ผมรู้สึกสงสารมากที่คนดี ๆ อย่างยายนี้ต้องเสียสละอยู่ตลอดไป น้ำตาคลอตามผม ขณะที่นึกถึงยาย

ผมทราบดีว่า เงินที่ยายตั้งใจจะให้ผมนั้นจะไม่เพียงพอที่จะซื้ออะไรได้เลย เพราะยายไม่สามารถจะทำตัวให้เคยชินกับค่าของเงินในสมัยนี้ได้ ใจของยายนึกแต่ว่า จะซื้ออะไรได้เหมือนเมื่อครั้งก่อนสงคราม ผมสงสัยว่าทำไมยายจึงต้องรู้สึกอัดอัดเกรงอกเกรงใจพ่อ ที่จริงก็คงเป็นเรื่องอย่างเดียวกับเมื่อครั้งที่ตายังมีชีวิตอยู่นั่นเอง ยายไม่เคยยึดถือว่าตาเป็นสามีของยาย ยายนึกแต่ว่าตาเป็นหัวหน้าครอบครัว บัดนี้ถึงคราวของพ่อที่เข้ามารับตำแหน่งแทนตา พ่อก็ต้องได้รับความเคารพยกย่องนับถือและเชื่อฟังความคิดตามประเพณีเก่ามีอยู่ว่า ผู้หญิงนั้น เมื่อเป็นบุตรก็ต้องเชื่อฟังบิดา เมื่อเป็นภรรยาก็ต้องเชื่อฟังสามี และเมื่อเป็นมารดา ก็ต้องเชื่อฟังบุตรชาย ยิ่งกว่านั้น พ่อไม่ใช่เลือดเนื้อเชื้อไขของยายเอง พ่อเป็นบุตรบุญธรรมที่มาใช้นามสกุลของตา พ่อเป็นแต่เพียงคนอื่นแท้ ๆ ทำไมจึงต้องเป็นกันอย่างนี้ก็ไม่ทราบ

“อย่าร้อนใจเลยครับ ยาย” ผมบอก “ผมไม่ได้เสียใจดอกที่ไม่ได้ไปเที่ยววันนี้ ผมจะทำงานให้มาก และจะพยายามช่วยพ่ออย่างดีที่สุด”

แล้วผมก็แบกม้วนเสื้อขึ้นใส่ป่าพร้อมด้วยปัญหาร้อยแปดของผมที่ยังตอบไม่ได้ แล้วเดินตรงไปทุ่งนาให้เร็วที่สุดที่จะเร็วได้ มีคุณงามความดีของยายนั่นแหละเป็นเครื่องสนับสนุนกำลังใจของผมให้เข้มแข็ง

นึกถึงวันตายของแม่และความลำบากของเรา

โคอิชิ เอกูจิ (ชาย)

อายุ ๑๔ ปี

พรุ่งนี้จะเป็นวันที่ ๓๕ นับตั้งแต่แม่ตาย ผมคิดถึงแม่ และนึกถึงสภาพอันน่าสังเวชของครอบครัวเราอยู่ตลอดวัน เรายากจนมาก จนกระทั่งว่า เมื่อเสร็จงานพิธีศพพรุ่งนี้แล้ว ลุงจะมารับเอน้องชายของผมไปเลี้ยง ผมไม่อยากเห็นน้องต้องจากไป น้องเป็นเด็กดีว่าง่าย ไม่ว่าผมจะบอกให้ทำอะไรก็ทำตามทุกอย่าง ทสึเอโกะน้องผู้หญิงของผมก็จะไปอยู่กับลุงอีกคนหนึ่งเหมือนกัน แต่ตอนนี้ยังไม่ไปจะต้องรอจนกว่าจะหายโศกเศร้าแล้ว เธอโอมมาตั้งแต่แม่ตายใหม่ ๆ เมื่อน้องสองคนไปแล้ว ก็จะเหลือแต่ยาย

อายุ ๗๔ ปี ซึ่งหุงหาอาหารให้เราก็กินแทบจะไม่ไหว แล้วก็มีผมอีกคนหนึ่ง
เท่านั้น แม่ได้พยายามอย่างดีที่สุดที่จะเลี้ยงพวกเราไว้ด้วยกัน แต่ตอนนี้แม่
มาตายจากไปเสีย เราจึงต้องพลัดพรากจากกัน

เรามีที่ดินอยู่ประมาณ ๒ ใน ๓ เอเคอร์ (ราว ๖๖๗ ตารางวา)
และปลูกเรือนอยู่ในที่แปลงนี้ ตั้งแต่พ่อตาย แม่ต้องกระเสือกกระสน
ตามลำพัง แม่ทำงานอย่างหนักเพื่อจะให้ที่ดินเพียงเท่านี้เกิดผลประโยชน์
พอที่จะเลี้ยงชีวิตพวกเรา ที่ผมว่าเลี้ยงชีวิตนั้น ผมหมายถึงแค่นั้นจริง ๆ
เพราะนอกจากเงินที่เราได้รับจากกรมประมงสงเคราะห์แล้ว เราก็กิน
รายได้่ออย่างอื่นอีก ขณะนี้ผมปลูกพืชเพื่อเลี้ยงตัวเองกับยาย ความหวัง
ของแม่นั้นมีอยู่เพียงอย่างเดียว คือว่า อีกไม่ช้าผมจะโตพอ แล้วจะได้
ช่วยแม่ได้บ้าง แม่ไม่เคยแข็งแรงเลย แต่ทำงานอยู่ตลอดเวลา เพื่อหาเลี้ยง
พวกเราและเสียภาษี แม่เมื่อป่วยหนักหมดสติไป ผมยังได้ยินแม่พิมพ์ว่า
“เก็บพินมาแล้วหรือยัง เอาหัวผักกาดใส่เกลือใส่รำหมักไว้ดีแล้วหรือ
ผักกาดเขียวล้ล้งแล้วหรือยัง จะได้ดอง” ผมเชื่อว่าแม่ตายเพราะตรำงาน
หนักมากกว่าตายด้วยโรคภัยไข้เจ็บ ผมพยายามช่วยแม่อย่างดีที่สุดเท่าที่
จะทำได้ ผมมักหยุดโรงเรียนไปช่วยทำงานทางบ้าน เมื่อทางบ้านต้องการ
ใช้แรง แต่ผมไม่เข้าใจถึงภาระอันหนักที่แม่ต้องแบกอยู่ จนกระทั่งได้ยิน
แม่เพ้อก่อนจะตาย ผมจึงทนแทบไม่ได้ ต้องวิ่งออกไปทำงานเสีย ทั้ง ๆ
ที่อยากจะอยู่ใกล้ ๆ แม่

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ก่อนแม่ตายวันหนึ่ง พวกเพื่อนบ้านมาช่วย
ผมขนพิน ผมไม่ทราบว่าจะทำให้เสร็จทันได้อย่างไรถ้าหากว่าเพื่อนบ้าน

ไม่มาช่วย ถึงวันที่ ๑๓ โรงพยาบาลประจำตำบลที่เราส่งแม่ไปรักษาตัว ก็ส่งข่าวมาว่า แม่กำลังจะตาย

เมื่อเราไปมุงกันอยู่รอบเตียงแม่ ผมบอกกับแม่ว่า พวกเพื่อนบ้าน มาช่วยขนฟืน แม่ยิ้ม ผมจะลืมยิ้มครั้งนี้ของแม่ไม่ได้เลยจนตลอดชีวิต ผมนึกไม่ออกเลยว่าเคยเห็นแม่ยิ้มจริง ๆ อย่างนี้มาก่อน ริมฝีปากของแม่ ไม่ค่อยจะได้แปรรูปเป็นรอยยิ้มบ่อยนัก เมื่อปากทำท่าว่าจะยิ้ม ก็ดูเหมือนว่า แม่ยิ้มแทนร้องไห้เสียมากกว่า

สีหน้าของแม่แจ่มใสขึ้นเมื่อใกล้จะตาย ดูเป็นสิ่งที่แปลกไปจากเคย ทั้งนี้เพราะความรู้สึกบุญคุณและความปีติพอใจปรากฏออกมา สีหน้าและรอยยิ้มของแม่จะจารึกอยู่ในความทรงจำของผมตลอดไป ที่จริงแม่มีเรื่องที่จะยิ้มได้น้อยเหลือเกิน ตั้งแต่แม่แต่งงานมา และโดยเฉพาะเมื่อพ่อตายแล้วแม่ทุ่มเทกำลังกายกำลังใจให้กับการที่ต้องตะเกียกตะกายหาเลี้ยงครอบครัวของแม่ให้คงชีวิตอยู่ วันแล้ววันเล่า ตลอดเดือนตลอดปี แม่พยายามส่งเสริมฐานะความเป็นอยู่ของเรา แม่ต่อสู้ด้วยกำลังกายทั้งหมดของแม่ ไม่ยอมขอความช่วยเหลือจากกรมประชาสงเคราะห์ จนกระทั่งหนี้สินเพิ่มพูนขึ้นทุกที ในที่สุด เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๘ แม่กับยายก็ต้องไปอำเภอ ไปขอความช่วยเหลือ หลังจากนั้นแม่ก็ไม่เหมือนแม่คนเก่า แม่กับยายไม่เคยลืมที่จะพร่ำเตือนเราว่า ครอบครัวเรานั้นต้องพึ่งสังคมให้เขาเลี้ยงเราแล้ว เราจะถือตัวว่า เราเสมอเหมือนับครอบครัวอื่น ๆ ในตำบลนี้ ที่เขาหาเลี้ยงชีวิตของเขาเองโดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่นนั้น ไม่ได้อีกต่อไปแล้ว

หนึ่งปีกับเก้าเดือนหลังจากนั้น แม่ก็เจ็บหนักจนลุกจากที่นอนไม่ได้ แม่ยังยืนยันว่าไม่ช้าแม่ก็จะหาย แต่ก็ยิ่งทรุดหนักลงทุกที ๆ ยายพูดเสมอว่า เราควรจะต้องไปตามหมอ แต่แม่คือไม่ยอมทำเด็ดขาด บอกว่าเราไม่มีเงิน ให้หมอ ยายว่าถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องขายที่ดินผืนสุดท้ายของเรานี้เอาเงินมารักษาแม่ แต่เรายังขายไม่ได้ และแม่ก็ไม่ทุเลาลงเลย วันหนึ่งโตโรซานบังเอิญแวะมาเยี่ยม พ่อได้ยินยายพูดถึงเรื่องหมอ เขาก็ร้องว่า “นี่หมายความว่ายังไม่มีหมอมารักษาเลยหรือ ไม่ทราบกันหรืออย่างไรว่าทุกคนที่อยู่ในอุปการะของกรมประชาสงเคราะห์ จะได้รับความช่วยเหลือทางด้านการรักษาพยาบาลด้วย ผมจะไปตามหมอให้เดี๋ยวนี้”

เมื่อหมอมাত্রตรวจอาการแม่แล้ว เขาก็บอกว่าต้องไปโรงพยาบาลประจำตำบลทันที หัวใจของแม่ไม่ดีอย่างมาก คำว่าโรงพยาบาลก่อให้เกิดความลำบากใจแก่คนในครอบครัวเสมอมา เพราะหมายความว่า คนอีกคนหนึ่งในการครอบครัวจะต้องไปพยาบาลผู้ป่วยอยู่ในโรงพยาบาลด้วยตลอดเวลา ผมเคยได้ยินมาว่า โรงพยาบาลบางแห่งที่เขาจัดตามแบบฝรั่งนั้น เขามีนางพยาบาลทำงานให้คนป่วยหมดทุกอย่าง และมีอาหารที่ปรุงมาจากโรงครัวของโรงพยาบาลมาให้คนป่วยด้วย เป็นวิธีการที่วิเศษมาก ผมอยากให้เขาทำเช่นนั้นในโรงพยาบาลแบบญี่ปุ่นของเรา ปัญหาข้อแรกก็คือว่า จะได้ใครไปอยู่กับแม่ คอยดูแลปรนนิบัติพยาบาลและหุงข้าวหาปลาให้ ถ้าผมไปเองก็ไม่มีใครทำงาน ยายก็แก่เกินไป ไม่มีใครนอกจากทสึเอโกะ แต่เราก็สงสัยว่า เด็กอายุ ๙ ขวบ ซึ่งไม่เคยพยาบาลคนป่วยมาเลย จะไปพยาบาลและหุงหาอาหารให้ตัวเองกับแม่ และทำทุกสิ่งทุกอย่างอย่างนางพยาบาลได้อย่างไร ไม่มีใครอื่นอีกแล้ว จึงช่วยอะไรไม่ได้ ทสึเอโกะต้องไปกับแม่

หลังจากที่หมอได้รับประทานอาหารกลางวันกับเราแล้ว หมอก็กลับไป ยายกับผมจึงเตรียมการที่จะส่งแม่ไปโรงพยาบาล

วันรุ่งขึ้น ลุงขอยืมรถลากเขามาได้คันหนึ่ง ใช้คนขี่รถจักรยานสองล้อลากไป เราชนเครื่องที่หลับที่นอนใส่ไปในรถ แล้วอุ้มแม่วางลงบนผ้าฉวม เอาผ้าฉวมอีกผืนหนึ่งห่มให้ แล้วเอากระดาษอาบน้ำมันคลุมอีกชั้นหนึ่งให้ปิดข้าวของทั้งหมดด้วยเพราะกลัวว่าฝนจะตก แล้วเราก็ผูกมัดกระดาษคันหนึ่งกันให้แม่ ทางเบื้องหลังที่นั่งของแม่นั้น เราเอาผ้าขาวสาร ชาม หม้อและกระทะใส่ไป ถนนขรุขระกระเทือนมากสำหรับแม่ที่กำลังเดินทางไปโรงพยาบาล แต่แม่ก็อดทนอย่างเข้มแข็ง ผมดีใจที่แม่ได้ไปอยู่โรงพยาบาล แต่บัดนี้งานรับผิดชอบที่ในสวนทุกอย่างตกอยู่ที่ผม ผมนึกอยากจะไปอยู่กับแม่เสียเอง แต่ไม่มีเวลาว่างเลย ส่วนเรื่องไปโรงเรียนนั้นไม่ต้องพูดถึง

ไม่มีอะไรจะทำได้อีก นอกจากทำงาน บางเวลาคนในหมู่บ้านก็มาช่วยผม แล้วในวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน แม่ก็ตาย

คุณครูสองคนมาในงานศพแม่พร้อมกับเพื่อนร่วมชั้นของผม บางคนได้รวบรวมเงินจากพวกเพื่อน ๆ มาช่วยงานศพ เมื่อเราจ่ายเงินค่าสิ่งของที่ใช้ในงานศพเสร็จแล้ว ยายพูดว่า “เรายังมีเงินเหลืออีกตั้ง ๗๐๐๐ เยน (๑๗ ดอลลาร์ ๕๐ เซนต์ ราว ๆ ๓๐๐ กว่าบาท) เรารวยกว่าเมื่อตอนที่พ่อตายอีก” แต่เมื่อเราพยายามให้หนี้สินไปเสียบ้าง เงินเจ็ดพันเยนก็หมดไปแล้วเรายังเป็นหนี้เขาอยู่อีก ๔๕๐๐ เยน (ประมาณ ๑๑ ดอลลาร์) ยายคิดอย่างไร จึงเห็นว่าเรารวยกว่าเมื่อตอนที่พ่อตาย

พูดถึงเรื่องนี้ทำให้ผมนึกถึงการตายของพ่อ แม้ว่าตอนนั้นผมอายุเพียง ๖ ขวบ แต่ผมก็ทราบเรื่องอะไร ๆ ได้ดี เพราะแม่และยายเล่าให้ฟังบ่อย ๆ จนกระทั่งผมลืมไม่ได้ หลังจากงานศพของพ่อนั้น เรามีเงินเหลืออยู่เพียง ๕ เยน แม้กระนั้นแล้ว ก็ยังต้องเสียภาษีไปจนหมด เราอยู่ในสภาพที่ร่อแร่ที่สุด ทุก ๆ วัน แม่กับยายคาดไม่ถูกว่า ข้าวที่เราจะรับประทานกันพรุ่งนี้นั้นจะเอามาจากไหน ยายกับแม่ทำรองเท้าแตะด้วยฟาง แล้วเอาไปแลกข้าวสาร รองเท้าฟางที่ทำได้ในวันหนึ่ง ๆ นั้น แลกข้าวสารได้ ๖ ปอนด์ นับว่าได้ราคาดีมาก ตามคำบอกเล่าของแม่ ตอนนั้นพวกเราก็ยังเล็ก ๆ กันอยู่ ข้าวเพียง ๔ ปอนด์ก็พอรับประทานกันแล้ว ทำให้มีข้าวเหลือเก็บไว้สำหรับเวลาที่ขาดแคลนจริง ๆ ได้บ้าง

แม่และยายทำงานอย่างหนักจนกระทั่งเก็บเงินไว้ได้บ้าง แม่หวังว่าถ้าเป็นเช่นนั้นเรื่อยไปจนกระทั่งผมเป็นหนุ่ม เราก็อาจจะอยู่ได้พอสมควร แต่แล้วก็เกิดสงครามขึ้น เราก็ต้องลำบากยากแค้นแสนสาหัสยิ่ง ผมได้ยินแม่พูดอยู่บ่อย ๆ ว่า “พอโคอิชิเขาโตเป็นหนุ่ม เขาก็จะช่วยเรา แล้วเราก็จะได้ใช้หนี้ได้บ้าง”

นี่เป็นการปลอบใจอย่างเดียวของแม่ แต่แม่ไม่มีโอกาสจะได้เห็นความฝันนั้นเป็นจริง แม่จนลงทุกที งานหนักของแม่ไม่ได้ช่วยแม่ไปได้ถึงไหน ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ผมยังสงสัยว่า แม่เชื่ออย่างสนิทใจหรือเปล่าที่ว่า ถ้าผมจบโรงเรียนและเริ่มทำงานแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างจะสะดวกสบายขึ้นกว่านี้ ผมจะทำอะไรได้มากกว่าที่แม่ได้ทำมา เมื่อผมนึกถึงตอนนี้แล้ว ผมนอนไม่หลับเลย ผมคิดมากจนกระทั่งต้องตัดสินใจเขียนโครงการของผมขึ้น แล้วนำไปให้คุณครูท่านอ่าน

ปีหน้าผมก็จะขึ้นชั้นประถม ๖ ซึ่งเป็นชั้นสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับ ผมอยากจะไปโรงเรียนทุกวันโดยไม่ไปทำงานที่ไหนอีก นอกจากงานในสวนของผมเอง

ปีต่อไปผมจะทำงานให้มากที่สุดที่จะทำได้ เพื่อหาเงินใช้หนี้ ถ้าผมเก็บเงินได้เล็กน้อย ผมอยากจะทำนา เพราะไร่ผักรักเล้ก ๆ อย่างของเราผลิตอาหารให้เราไม่พอรับประทาน ผมอยากเห็นครอบครัวของผมมีความสุขสบายขึ้นอีกสักเล็กน้อย ผมจะต้องทำตัวให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ไปเพื่อจะทำงานให้ได้อย่างลูกผู้ชายคนหนึ่ง ไม่ใช่ให้คนอื่นเขาเลี้ยงเหมือนลูกแกะ นี่เป็นข้อความที่ผมเขียนเรียนคุณครู แต่ขณะที่ผมคิดใคร่ครวญกลับไปกลับมาถึงเรื่องเหล่านี้ ผมก็รู้สึกตัวว่า ผมคิดผิดไปเสียแล้ว ประการแรกทีเดียวผมจะเก็บเงินซื้อนาได้อย่างไร ประการที่สอง นาที่ผมจะซื้อนี้ก็จะต้องเป็นนาของครอบครัวอื่นที่เขาคงจะยากจนยิ่งกว่าผม ขณะนี้รายได้ทั้งหมดของเราได้มาจากใบยาสูบที่เราปลูกอยู่ในเนื้อที่หนึ่งในสิบ (ประมาณ ๖๗ ตารางวา) ของที่ดินเพียง ๒ ใน ๓ เอเคอร์ เนื้อที่นอกนั้นเราต้องใช้เป็นที่ปลูกผักสำหรับรับประทานกันในครัวเรือน ไม่ว่าผมจะทำงานหนักสักเพียงไหนก็แลไม่เห็นทางที่จะเพิ่มรายได้ เมื่อเดือนมกราคมปีนี้ เราขายใบยาสูบได้เงินมาหมื่นสองพันเยน เมื่อเราใช้หนี้ที่กู้เขาไว้เมื่อปีกลายไป ๗ พันเยนแล้ว เราก็เหลือเงิน ๕ พันเยน เงินจำนวนนี้เมื่อรวมกับเงินที่เราได้รับอุปการะจากกรมประชาสงเคราะห์ เดือนละพันหกร้อยเยนแล้ว ก็เป็นเงินที่เราจะใช้ตลอดปี รวมทั้งสิ้น สองหมื่นสองพันเยน (ประมาณ ๕๐ ดอลลาร์ หรือ ๑,๐๐๐ บาท)

แผนผังต่อไปนี้แสดงว่า แทบจะอยู่ไม่ได้กับรายรับรายจ่ายอย่างนี้

ค.ศ. ๑๙๕๙	รายจ่าย	รายได้	หนี้สิน
ข้าว	๒๕,๕๗๕ เยน (๗๒ ดอลลาร์)		
ยาสูบ		๕,๐๐๐ เยน (๑๔ ดอลลาร์)	
เงินช่วยเหลือจาก กรมประชา- สงเคราะห์		๑๗,๖๐๐ เยน (๕๐ ดอลลาร์)	
			๒,๙๗๕ เยน (๘ ดอลลาร์)

น่าแปลกใจหรือไม่ ที่ผมไม่ยอมเชื่อยาย เมื่อยายบอกว่าตอนที่แม่ตายเรารวยกว่าเมื่อตอนที่พ่อตาย ก็เรายังมีหนี้สิน และไม่มีหนทางที่จะเลี้ยงชีวิตยาย เลี้ยงตัวผมเอง และน้องชายน้องหญิง นี่เป็นเหตุผลที่เราต้องตัดใจขอให้ลุงช่วยรับเอน้องไปเลี้ยง ถึงแม้ว่าไม่มีน้องสองคนอยู่ด้วย ยายกับผมก็ยังคงต้องใช้เงินอย่างน้อยก็เดือนละสองพันเยน เป็นค่าอาหารแท้ ๆ ไม่นับค่าเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มและไฟฟ้า ซึ่งจะต้องเสียอีก

รวมเป็นเดือนละสองพันห้าร้อยเยน (ประมาณ ๖ ดอลลาร์ หรือ ๑๒๐ บาท) รายได้ก็มีแต่ค่าขายใบยาสูบและเงินช่วยเหลือจากกรมประชาสัมพันธ์ แล้วเรื่องนี้สินจะว่าอย่างไร ดังนั้นโครงการอันสวยสดีของผมที่กะว่าจะซื้อที่นาจึงเป็นแต่เพียงความฝัน

ความยากจนของเราไม่ใช่เป็นเพราะไร้ความสามารถหรือเกียจคร้าน มันเป็นเพราะเราไม่มีที่ดินเพียงพอ ครอบครัวเรามีสมาชิก ๕ คน จะอยู่ได้อย่างไรในเมื่อมีที่ดินอยู่เพียง ๒ ใน ๓ เฮกตาร์ (ประมาณ ๖๖๗ ตารางวา) ไม่มีอนาคตอะไร นอกจากการต่อสู้ซึ่งแน่ใจว่าจะมีแต่ความพ่ายแพ้ และในที่สุดก็ความอดคัดขาดแคลน มันเป็นชะตากรรมของพ่อกับแม่ และคงจะเป็นของผมด้วย

เมื่อคุณครูของผมกับคุณครูใหญ่เรียกผมไปหาท่าน เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ผมตั้งใจจะเรียนถามท่านถึงเรื่องอนาคตของผม แต่ก่อนที่ผมจะมีโอกาสกล่าวสิ่งใด คุณครูผู้ชายก็พูดขึ้นว่า

“เธอยังไปชนไม้พินอยู่ทุกวันหรือ จะกินเวลาสักเท่าไรจึงจะชนพินไปไว้ให้พอสำหรับฤดูหนาวปีนี้ แล้วจะต้องทำอะไรต่อไปอีก”

ผมเรียนท่านว่า ทั้ง ๆ ที่ผมได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน อย่างนี้ผมก็ยังต้องชนพินอีกมาก และหลังจากนั้นจะต้องคัดเลือกและรีดใบยาสูบ

“จะกินเวลาสักเท่าไร” คุณครูถามอีก

“ผมไม่ทราบครับ” ผมตอบ

“เธอไม่ได้จดไว้ดอกหรือ ทำไมไม่ดูจากสถิติที่จดไว้เมื่อปีกลาย”

ผมเรียนท่านว่า ผมไม่ได้จดเอาไว้

“ไม่มีสถิติอะไรเลยเชียวนะหรือ” ท่านร้อง “นั่นไม่ใช่วิธีทำงานเลย เธอควรจดไว้เป็นสถิติ ว่าได้ทำงานอะไร กินเวลาเท่าไร ทุก ๆ ปี ถ้าไม่จดแล้ว เธอจะกะโครงการอย่างไรถูก ว่าจะทำงานอะไรต่อไป เริ่มต้นทำเสียตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปทีเดียวนะ ต่อไปเธอจะทำอะไรอีก”

“ผมจะยกกล้าแพนขึ้นไปมุงหลังคาบ้านให้เสร็จก่อนหิมะตกครับ หลังจากนั้นแล้วผมคิดว่า คงจะมาเรียนหนังสือได้”

“หมายความว่า เทอมนี้เธอจะเรียนหนังสือได้เพียงสองสามวันเท่านั้นเอง” คุณครูพูด “ทำอย่างนี้ใช้ไม่ได้นะ พรุ่งนี้พอเธอไปรับข้าวสาร บันสวนมาแล้ว ก็ให้มาโรงเรียน เธอไม่ได้มาโรงเรียนตั้งเดือนกว่าแล้ว เธอควรจะต้องมาพบปะเพื่อนฝูง จะได้ชอบใจเขาที่เขาทำอะไร ๆ ให้ เมื่อคุณแม่ของเธอถึงแก่กรรม เมื่อเธอมา ขอให้เอาโครงการที่เธอเขียนกะไว้ว่าจะทำงานอะไรบ้างนั้นมาด้วย เขียนให้ถูกแบบฟอร์มนะ ฉันจะดู”

เมื่อผมได้ยินเช่นนี้ ก็รู้สึกเหมือนยกภูเขาออกจากอก เมื่อผมเขียนรายการเสร็จแล้ว ผมจึงเห็นจริงอย่างคุณครูว่า คือรู้ว่า ในเดือนธันวาคมนี้ ผมจะไปโรงเรียนได้เพียงวันเดียวหรือสองวันเท่านั้น

วันรุ่งขึ้น ผมนำแผนผังการทำงานของผมไปโรงเรียน และไปส่งให้คุณครูมูซากุ ท่านอ่านอย่างถี่ถ้วนอยู่ ๒-๓ นาที แล้วจึงพูดว่า

“เธอ โตซาบูโร โชชู ชูนิจิ และ ทสึโตโม ไปที่ห้องครูเวรกลางคืน แล้วคอยฉันอยู่ที่นั่นได้ไหม”

พอท่านมาถึง ท่านส่งแผนผังการทำงานของผมให้โตซาบูโร แล้วพูดว่า

“เธอคิดว่ายังไง”

โตซาบูโร่อ่าน แล้วส่งต่อไปให้คนอื่น ๆ เมื่อทุกคนอ่านจบแล้ว คุณครูก็พูดอีกว่า “เป็นยังไง”

“เราจะช่วยกันทำให้เสร็จได้ในไม่ช้าครับ” โตซาบูโร่ตอบ “ใช่ไหม พวกเรา แล้วเขาจะได้มาโรงเรียนได้เหมือนพวกเรา” พวกเพื่อน ๆ ยิ้ม และพยักหน้า

ผมพูดไม่ออก ต้องกะพริบตาถี่ ๆ ไม่ให้น้ำตาไหล

“ระวังทำงานให้มีระเบียบและให้ได้ผลดีนะ” คุณครูบอก “แบ่งงานกันเข้าซี แล้วทำให้เสร็จโดยเร็วที่สุดที่จะทำได้”

ผมไม่สามารถจะห้ามน้ำตาไว้ได้อีกแล้ว ผมปล่อยให้มันร่วงลงบนตักอย่างหมดอาย

พอถึงวันเสาร์ วันที่ ๓ ธันวาคม เพื่อน ๆ และชาวบ้านบางคนก็ช่วยผมทำงานจนเสร็จหมด และผมก็ไม่ต้องกังวลใจว่าจะไม่ได้มาโรงเรียนอีกแล้ว ผมมีความสุขอย่างเหลือเกิน ที่มีครูและมีเพื่อนอย่างนี้

พรุ่งนี้จะเป็นวันที่แม่ตายมาครบ ๓๕ วัน ผมจะรายงานให้วิญญาณของแม่ทราบทุกสิ่งทุกอย่าง ผมจะให้สัญญากับแม่ว่า ผมจะเล่าเรียนอย่างสุดความสามารถ และจะพยายามหาทางศึกษาให้ทราบว่า ทำไมแม่ทำงานหนักแต่ได้รับผลน้อยเหลือเกิน และทำไมคนบางคนจึงหาได้ไม่พอเลี้ยงชีวิตทั้ง ๆ ที่ทำงานทุกอย่างอย่างแม่ ผมต้องการทราบด้วยว่า ผมจะสามารถซื้อที่ดินได้โดยไม่ต้องทำให้คนที่ขายที่นั่นนั้นต้องเดือดร้อนได้หรือไม่ ในโรงเรียนของเรามีนักเรียนอีกผู้หนึ่ง ชื่อ โตชิโอะ เขาโชคร้าย

ยิ่งกว่าผมอีก เขาเกือบจะไม่ได้มาโรงเรียนเลย เพราะต้องไปทำงาน
เกือบทุกวัน คือลากไม้จากภูเขาเอามาเผาให้เป็นถ่าน บางที ถ้าพวกเรา
ร่วมมือกัน เราก็คงจะสามารถช่วยเขาได้อย่างที่เพื่อน ๆ ได้ช่วยผมมาแล้ว

เสียดินลงวนศักดิ์ไว้
เสียดักดิ์ผู้ประสงค
เสียดูเร้งดำรง
เสียดัดยออย่าเสียดู

วงศ์หงส์
สิ่งรู้
ความลัดย ไวนา
ชีพม้วยมรณา

จากหนังสือโคลงโลกนิติ : กรมพระยาเดชาดิศร

01131900100

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
เลขที่ ๘๖๖๖ ถนนลาดพร้าว ๖๖

๓๖๐๐๓๘๓ (๑)